

תורה אור • פרשת שמות • מאמר 2

קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרים...

”קול דודי! הנה זה בא, מדלג”

הגלות היא ”ירידה” של חי אל תוך מצר צר: אורו אינו נראה עוד, ויש לעורר את האהבה אליו דרך המצר הצר של התפילה, העמל הקשה בתורה ועידון טבעו של האדם. עמל זה הוא הירידה המביאה לעלייה הגדולה של ימות המשיח, שבהם האלוקות תיראה בגלוי ולעד.

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ”ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק

LikuteiTorah.com

הפרשה החסידית

[/likuteitorah.com/he/torah-ohr/shemos/2](https://likuteitorah.com/he/torah-ohr/shemos/2)

הנקודה

הגלות היא "ירידה" של ה' אל תוך מצר צר: אורו אינו נראה עוד, ויש לעורר את האהבה אליו דרך המצר הצר של התפילה, העמל הקשה בתורה ועידון טבעו של האדם. עמל זה הוא הירידה המביאה לעלייה הגדולה של ימות המשיח, שבהם האלוקות תיראה בגלוי ולעד.

כל קטע: לשון המאמר, אחר כך התרגום, ואחר כך ביאור קצר תחת קו זהב. המספרים הקטנים בלשון המאמר מפנים להערות שבסוף.

המאמר בקצרה

שיר השירים מתאר את הדוד "מדלג על ההרים", ואדמו"ר הזקן מפרש זאת כהחשת הגאולה ממצרים בידי ה'. תחילה הוא מסביר שהגלות היא ירידה לשם עלייה. כל גלות היא "מצרים", הנקראת גם "מצר ים": האלוקות אינה נראית, ובעוד שמוח רחב מעורר אהבה לה' באמצעות התבוננות בלבד, מי שמוחו קטן יותר צריך לזעוק בתפילה, דרך המצר של הגרון. זוהי המרידות שב"וימררו את חייהם". בעקבות הזוהר, העבודה הקשה, הטיט, הלכנים והשדה שבשעבוד נעשים לעבודות הגלות. העבודה הקשה היא התפילה, קשה כחרב ברזל, יחד עם רחמים על השכינה הגולה בתוך מוחו של האדם. ישראל הם "תמתי" של ה', השלמתו, שכן בעולם התחתון רק ישראל מתאחדים עמו. הלכנים, "ליבון הלכתא", הן לימוד תורה בשמחה ובכיטול, החושף את האור הנסתר שבתורה שבעל פה וממשיך שמחה מלמעלה. השדה הוא הברייתא. לבסוף חוזרים לפסוק הפותח: אתערותא דלתתא ממשיכה את חסדו של ה' בקפיצה, ועידון המידות פירושו שינוי הטבע ומענה רך.

מבנה

1	גלות וגאולה	11-3
הפסוק הפותח מדבר על כך שה' ממחר את יציאת מצרים. הגלות היא ירידה לשם עלייה; כל גלות היא "מצרים", והזוהר מפרש את העבודה הקשה, הטיט, הלכנים והשדה שבה כעבודות רוחניות.		
2	המצר הצר	4-8
"האבות", האהבה, היראה והרחמים, נובעים מהתבוננות בגדולת ה'. מי שמוחו קטן מכדי לעורר את האהבה צריך לעורר בזעקה בתפילה, דרך הגרון: זהו מצרים, מצר ים, וכן מסעו של יעקב לחרן. ירידת ה' עם ישראל פירושה שבגלות אורו מתגלה רק באמצעות האמונה והקול, ולא באמצעות הראייה.		
3	תפילה, העבודה הקשה	9-13
כנגד מחשבות המסיחות את הדעת, מעוררים רחמים על השכינה הגולה בתוך המוח, והמרידות מסלקת את "הבגדים הצואים". רחמיו של יעקב פודים את אהבתו של אברהם. התפילה צריכה להיות קשה כחרב ברזל כדי לשבור את הקליפות; בזמן שבית המקדש היה קיים, הספיקה התבוננות בלבד.		
4	ישראל, השלמתו של ה'	14-19
הזוהר מפרש את "שישים מלכות" כחלקים שבתורה שבעל פה, ו"תמתי" הם ישראל, שבלעדיהם ה' כביכול אינו שלם: רק בישראל העולם התחתון מתאחד עמו, כאיברים המחוברים לגוף. השמחה למטה מעוררת שמחה למעלה.		
5	ליבון הלכתא	20-23
התורה שבעל פה נראית "שחורה", משום שהיא עוסקת בעניינים גשמיים, אך שורשה בחכמתו של ה'. לימודה בשמחה ובכיטול "מלכין" אותה וממשיך את הארת פני ה', שתתגלה לעד בימות המשיח.		

הברייתא עומדת "בחוץ" ביחס למשנה. רק חכם כאילפא יכול היה למצוא כל ברייתא בתוך המשנה, ולכן אנו עמלים בשדה, כמו זריעת חיטים מחוץ לעיר, לשם העלייה הגדולה.

הפסוק הפותח חוזר: אתערותא דלתתא ממשיכה את חסד דאצילות בקפיצה, אפילו עבור מי שמתעורר רק מתפילותיהם של אחרים. עידון המידות פירושו "לשזוף" אותן, לשנות את הטבע (בפרך), ולהשיב במענה רך (פה רך).

מצרים, המצר הצר מצרים / מצרים

מצרים נקראת מצר ים: חכמה, רחבה כים, מצטמצמת לגרון. זהו אופן הגלות, שבו האהבה לה מתעוררת לא באמצעות התבוננות גלויה אלא דרך קול התפילה.

הגרין גרון

המעבר הצר שבין המוח ללב, שדרכו עובר הקול. לחרן, שאליה הלך יעקב, יש אותו ערך מספרי כמו לגרון, כאשר מונים גם אחד כנגד המילה עצמה; בגלות האלוקות מתגלה רק דרך הקול.

העבודה הקשה עבודה קשה

התפילה, "עבודת הלב", שצריכה להיות קשה כחרב ברזל כדי לפרוץ את הקליפות ואת התאוות.

ליבון הלכתא לבון הלכתא

ליבון, כלומר הלבנה: לימוד התורה שבעל פה, שנראית "שחורה", מתוך שמחה אמיתית בה' וביטול לרצונו, המגלה את שורשה בחכמה העליונה.

תמתי תמתי

מתפרש כ"השלמת": ישראל משלימים, כביכול, את "קומתו" של ה', בכך שהם מאחדים את העולם התחתון עם אחדותו.

אתערותא דלתתא אתערותא דלתתא

יזמתו של האדם, כגון שמחה בה' או תפילה מעומק הלב, הממשיכה אתערותא דלעילא: את חסדו ושמחתו של ה'.

בפרך בפרך

מתפרש הן כעמל הדורש שינוי הטבע, והן כ"כפה רך" — מענה רך המרגיע את הכעס.

קטע 1 • 11-3

גלות וגאולה

1 קול דודי¹ הנה זה בא² מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות. שדילג קץ הישועה מת"ל לרד"ו שנה.

"קול אהובי! הנה הוא בא, מדלג מעל ההרים, מקפץ מעל הגבעות": [כלומר] הוא דילג על קץ הגלות והגאולה, וקיצר את התקופה מ־430 שנה ל־210 שנה.

המאמר פותח בפסוק משיר השירים, שבו האהוב, המתפרש כה', בא אל עמו "מדלג" ו"מקפץ". אדמו"ר הזקן מיישם זאת על יציאת מצרים: ה' דילג על תקופת הגלות המלאה והביא את הגאולה לאחר 210 שנה במקום 430.

ולהבין ענין הגאולה ברוחניות כענין שכתוב הושיעה לו ימינו.³ וכתוב צדיק ונושע.⁴ וצריך להבין תחלה ענין הגלות וירידה צורך עלייה כמ"ש אנכי ארד עמך מצרימה⁵ ואנכי אעלך גם עלה.

וכדי להבין את הגאולה במובנה הרוחני, כפי שנאמר: "ימינו הושיעה לו", וכן נאמר: "צדיק ונושע", עלינו להבין תחילה את ענין הגלות, ואת [העובדה] שהירידה היא לצורך עלייה, כפי שנאמר: "ארד איתך למצרים, וגם אעלה אותך משם בוודאי".

שני פסוקים עוסקים בישועה: "ימינו הושיעה לו" ו"צדיק ונושע", שנאמר על המלך הבא לציון. כדי להבין את הגאולה כאירוע רוחני, צריך להבין תחילה את הגלות ואת הסיבה שהירידה היא לצורך עלייה, כפי שהבטיח ה' ליעקב כשירד למצרים: "ארד איתך... וגם אעלה אותך משם בוודאי".

2 וכתוב וזה לך האות⁶ כי אנכי שלחתיך בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה דהיינו על הר סיני בשעת מ"ת שהי' גילוי אלהותו ית' פנים אל פנים.

ונאמר: "וזה יהיה לך האות כי אני שלחתיך: כאשר תוציא את העם ממצרים, תעבדו את אלקים על ההר הזה", כלומר, על הר סיני, בזמן מתן תורה, כאשר התגלתה אלקותו יתברך פנים אל פנים.

בסנה אומר ה' למשה שהאות לשליחותו יהיה שלאחר יציאת מצרים יעבדו בני ישראל את ה' בהר הזה. אדמו"ר הזקן מזהה זאת עם מתן תורה בסיני, כאשר האלקות התגלתה "פנים אל פנים", בגלוי.

ולהבין זה צריך להבין פי' הפסוק אנכי ארד עמך מצרימה⁷ שלכאורה אינו מובן⁸ שלשון זה

כדי להבין זאת, עלינו להבין את פירוש הפסוק "אנכי ארד עמך מצרימה", שלכאורה אין להבין את הביטוי הזה

כדי להסביר כיצד יציאת מצרים מובילה למעמד הר סיני, המאמר מקדים קושיה על דברי ה' ליעקב: "אנכי ארד עמך מצרימה".

לא שייך כ"א בלשון בני"א שמתחלה לא היה במקום ההוא ועכשיו יורד לשם משא"כ אצלו ית' הלא כתיב את השמים ואת הארץ אני מלא⁹ וגו'.

אלא שזהו ביטוי המתאים רק ללשון בני אדם: מי שלא היה בתחילה במקום מסוים, וכעת יורד אליו. אבל אין הדבר כך אצלו יתברך; והרי נאמר: "את השמים ואת הארץ אני מלא" וגו'.

"ירידה" מתארת אדם שעובר למקום שלא היה בו קודם. אבל ה' ממלא את השמים ואת הארץ ונמצא כבר בכל מקום, ולכן כיצד אפשר לומר שהוא "יורד" למצרים?

אך הענין דהנה ארז"ל מזכירין יצ"מ בלילות פי' בכל הגליות ושעבוד הדומות ללילות שכל בחי' הגלות הוא בחי' גלות מצרים.¹⁰

אך העניין הוא כך: הרי אמרו רבותינו ז"ל: "מזכירים יציאת מצרים בלילות". הכוונה היא לכל הגלויות והשעבודים, הדומים ללילות, שכן כל בחינה של גלות היא בחינת גלות מצרים.

המשנה קובעת שמזכירים את יציאת מצרים בלילה, בקריאת שמע של ערבית. אדמו"ר הזקן מפרש את "לילות" כמתייחס לכל הגלויות והשעבודים, החשוכים כלילה, ומלמד שבשורשו כל גלות היא גלות מצרים.

3 וכן ענין הגאולה כתיב כימי צאתך מאמ"צ¹¹ אראנו נפלאות וכמו שהיה גלות מצרים בעבודה קשה בחומר ובלבנים וגו'.

וכך גם בענין הגאולה נאמר: "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות". וכשם שגלות מצרים הייתה "בעבודה קשה, בחומר ובלבנים" וגו',

הנביא מיכה מבטיח שהגאולה העתידה תהיה בדומה ליציאת מצרים, ותהיה מלווה בנפלאות. באותו אופן, השעבוד כמצרים, "בעבודה קשה, בחומר ובלבנים", הוא דגם לכל גלות.

כך בכל בחי' גלות אף שאין דוגמתן ממש בגשמיות מ"מ יש בחי' עבודה קשה בחומר ובלבנים ברוחניות.

כך בכל בחינה של גלות, אף שאין לה ממש מקבילה גשמית, יש בחינה של "עבודה קשה בחומר ובלבנים" ברוחניות.

הגלויות המאוחרות אינן כרוכות בעשיית לבנים כפשוטה, אך בכל אחת מהן יש מקבילה רוחנית לעבודה הקשה בחומר ובלבנים.

וכמ"ש ברי"מ¹² בחומר דא קל וחומר. ובלבנים דא לבון הלכתא. ובכל עבודה בשדה דא ברייתא:^{13, 14}

וכמו שנאמר ברע"א מהימנא: "בחומר" — זה קל וחומר; "ובלבנים" — זה ליבון הלכה; "ובכל עבודה בשדה" — זו ברייתא.

רע"א מהימנא, חלק מהזהרה, דורש את הפסוק כתיאור של עבודת לימוד התורה. "חומר" רומז לקל וחומר, הסקה ממקרה קל למקרה חמור; "לבנים", הקשור ללבון, רומז לליבון ההלכה, בירורה והבהרתה; והעבודה "בשדה" היא הברייתא, לימודים המצויים מחוץ למשנה.

קטע 2 • 41-8

המצר הצר

4 ולהבין זה הנה דרשו בהגדה שמררו חיי אבותינו במצרים. פיי כי האבות הן המדות אהוי"ר ורחמנות וחיותם הם המוחין שהן החו"ב בגדלות ה' לדעת

כדי להבין זאת, דרשו בהגדה: "שמררו חיי אבותינו במצרים". כלומר, האבות הם מדות — אהבה, יראה ורחמים; והחיות שלהן היא המוחין, היינו חכמה ובינה, בעניין גדולתו של ה': לדעת

ההגדה מסבירה את המרור: המצרים המרירו את חיי אבותינו. אדמו"ר הזקן מפרש ש"אבותינו" הם מדות האהבה, היראה והרחמים — מדותיהם של אברהם, יצחק ויעקב — ואילו "חיייהם" הם השכל, חכמה ובינה, המתמקד בגדולת ה', שכן הרגשות נולדים מן ההבנה ומקבלים ממנה את חיותם.

כי אין עוד מלבדו¹⁵ בשמים ממעל¹⁶ ועל הארץ מתחת למעלה עד אין קץ ולמטה [עד] אין תכלית ולדי סטריין. שבהשכלה והבנה זו נולדה ונתעוררה מדת האהבה בקרב כל אי ואחד.

שאין עוד מלבדו, בשמים ממעל ועל הארץ מתחת, למעלה עד אין קץ ולמטה [עד] אין תכלית, ולארבע רוחות. מתוך השכלה והבנה זו נולדת ומתעוררת מדת האהבה בקרב כל אחד ואחד.

ההתבוננות היא שאין עוד מלבד ה' — למעלה, למטה ולכל צד, בלי גבול. הבנה כזאת מולידה בכל אדם אהבה לה'.

5 וכן היראה כי כל ניצוץ מישראל יש בו בחי' אהבה ויראה והן הן עצמות הנשמה כמ"ש במ"א.

וכך גם היראה: ככל ניצוץ מישראל יש בחינה של אהבה ויראה, והן עצם הנשמה, כפי שמבואר במקום אחר.

גם היראה נולדת מההתבוננות הזאת. עם זאת, אהבה ויראה הן גם עצם נשמתו של כל יהודי, המכונה כאן "ניצוץ", ולכן ההתבוננות מעוררת דבר שכבר נמצא בו.

וכן כנס"י חבור כל הנשמות נק' בת נדיב בתו של אברהם אבינו¹⁷ שנק' נדיב מפני שהוא איש חסד המתנדב חסד לכל העולמות עליונים ותחתונים ונק' אבינו וירושתנו ממנו.

וכן כנסת ישראל, צירוף כל הנשמות, נקראת "בת נדיב" — בתו של אברהם אבינו. הוא נקרא "נדיב" מפני שהוא איש חסד, הנותן חסד מרצונו לכל העולמות, העליונים והתחתונים; והוא נקרא "אבינו", וממנו ירושתנו.

כנסת ישראל, כלל נשמות ישראל יחד, נקראת "בת נדיב", כפי שהגמרא דורשת — בתו של אברהם. אברהם נקרא "נדיב" משום שהוא נותן חסד מרצונו לכל העולמות, והאהבה שלו היא הירושה של ילדיו.

רק מפני שהבחירה ביד אדם ויכולי בידו להפוך האהבה מאהבת ה' אל ההפוך לגמרי ע"כ צריך הוא לעורר את האהבה לה'.

אלא שמכיוון שהבחירה נתונה ביד האדם, וביכולתו להפוך את האהבה — מאהבת ה' לאהבה הפוכה לגמרי — עליו לעורר את האהבה לה'.

מכיוון שלאדם יש בחירה חופשית, אפשר להפנות את האהבה שירש אל ההפך הגמור. לכן עליו לעורר אותה בכוונה כלפי ה'.

6 וע"ז מיוסד כל ענין שיר השירים אם תעירו ואם תעוררו¹⁸ כו'. והתעוררות האהבה היא ע"י קול דודי דופק¹⁹ וגו'.

על כך מיוסד כל עניינו של שיר השירים: "אם תעירו ואם תעוררו" וכו'. התעוררות האהבה באה באמצעות "קול דודי דופק" וכו'.

שיר השירים עוסק שוב ושוב בהתעוררות האהבה, ואדמו"ר הזקן רואה בכך את היסוד של הספר כולו. האהבה מתעוררת באמצעות "קול", כמו בפסוק "קול דודי דופק"; תפקידו של הקול מתבאר בהמשך.

וזהו שארז"ל אנשי יריחו²⁰ היו כורכין את שמע ולא היו מפסיקין בין אחד לואהבת כי מן התבוננות באחד אמת

וזהו [פירוש] מאמר חז"ל: אנשי יריחו היו "כורכין את שמע" ולא היו מפסיקים בין "אחד" ל"ואהבת". שכן מן ההתבוננות באחד האמיתי,

הגמרא מספרת שאנשי יריחו "כרכו" את קריאת שמע: הם אמרו "ה' אחד" והמשיכו מיד ל"ואהבת", בלי הפסק. אדמו"ר הזקן לומד מכך שהאהבה נובעת ישירות מההתבוננות באחדות ה'.

כי אין עוד מלבדו²¹ ממילא נמשך התעוררות אהבה לה' בלי הפסק וע"כ מסיימין בק"ש אמת ויציב יציב הוא תרגומו של אמת

שאין עוד מלבדו, נמשכת מאליה התעוררות אהבה לה' בלי הפסק. לכן מסיימים בקריאת שמע "אמת ויציב": "יציב" הוא תרגומו של "אמת" לארמית,

כאשר האדם תופס שאין עוד מלבד ה', האהבה אליו מתעוררת מאליה וללא הפסק. הברכה שלאחר קריאת שמע של שחרית פותחת במילים "אמת ויציב", ו"יציב" פירושו בארמית "אמת".

אלא שאומרים גם כלשון תרגום לומר שהוא אחד אמת בין בגשמיות בין ברוחניות כי אין עוד מלבדו כתיב.

אלא שאומרים זאת גם כלשון תרגום, כדי לומר שהוא אחד באמת הן בגשמיות והן ברוחניות, שהרי כתוב: "אין עוד מלבדו".

אמירת "אמת" פעם נוספת בארמית, לשון התרגום, מרחיבה את ההצהרה: ה' אחד באמת לא רק בעולמות הרוחניים אלא גם בעולם הגשמי, כפי שנאמר בפסוק: "אין עוד מלבדו".

אך כ"ז הוא בהיות החו"ב בגדולת ה' בהתבוננות גדול כמוחו ומחשבתו ועי"כ יכול הוא לעורר מדותיו אוי"ר בהתגלות לבו ע"י עומק המחשבה בלבד.

אבל כל זה הוא כאשר יש לאדם חכמה וכינה בגדולת ה', מתוך התבוננות מעמיקה כמוחו ובמחשבתו; באמצעות הוא יכול לעורר את מדותיו, אהבה ויראה, באופן גלוי בלבד, באמצעות עומק המחשבה בלבד.

דרך זו, שבה ההתבוננות לבדה מעוררת את האהבה, מתאימה למי שהבנתו בגדולת ה' רחבה ומעמיקה דיה, עד שהמחשבה לבדה מניעה את הלב לאהבה וליראה.

אבל מי שמוחו קטן מהכיל התגלות אלהותו במחשבתו לעורר את האהבה הנה זאת עצתו אמונה לצעוק אל ה' בתפלה.

אבל מי שמוחו קטן מכדי להכיל במחשבתו גילוי אלקות, שיביא להתעוררות האהבה, עצתו הבטוחה היא לצעוק אל ה' בתפילה,

למי שמוחו אינו מסוגל להכיל גילוי כזה יש עצה בטוחה אחרת: לצעוק אל ה' בתפילה.

וכמ"ש צעק לבם²² כי הקול מעורר הכוונה והתגלות לעורר את האהבה בהתגלות לבו ונק' בחי' זו בחי' מצרים מצר ים החכמה שירדה ונתלבשה במצר הגרון.²³

כמו שכתוב: "צעק לבם". הקול מעורר את הכוונה ואת הגילוי, כדי לעורר את האהבה באופן גלוי בלבד. בחינה זו נקראת בחינת מצרים: "מצר ים" — המצר של ים החכמה, שירדה והתלבשה במצר הגרון.

הקול העולה בתפילה מעורר את הכוונה ומגלה את האהבה בלבד, כמו שנאמר: "צעק לבם". דרך זו נקראת מצרים, שנדרשת כ"מצר ים": החכמה, רחבה כים, מצטמצמת בגרון, המעבר הצר שממנו יוצא הקול.

7 וזהו ענין ויצא יעקב מבאר שבע²⁴ וילך חרנה. כי בחי' גרון וחרון הכל אחד²⁵ כידוע ליי"ח.

וזהו פירוש הפסוק: "ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה". שכן גרון וחרן הם עניין אחד, כידוע ליודעי ח"ן.

מסעו של יעקב מבאר שבע לחרן ממחיש את הירידה הזאת. הטקסט כותב את השם חרן וקושר אותו לגרון: בהערת קה"ת מוסבר שחרן (חרן), בתוספת א' שמשלימה את המילה, שווה בגימטריה לגרון (גרון), 259; לכן ההליכה לחרן פירושה ירידה אל ה"גרון".

וזהו ענין המרירות שמררו חיי אבותינו במצרים שחיות המדות ירדו ונתלבשו במצר הגרון. ועי"ז נעשו מרים כי אלו היו בבחי' באר שבע היו מתוקים ויותר טובים.

וזהו ענין המרירות שבדברים: "וימררו את חייהם" של אבותינו במצרים. חיות המדות ירדה והתלבשה במצר הגרון, ובכך נעשתה מרה; אילו הייתה בבחינת באר שבע, הייתה מתוקה וטובה יותר.

המרירות בחיי אבותינו נובעת מן הירידה הזאת: חיות הרגשות ירדה אל המצר הצר של הגרון ונעשתה מרה. אילו נשארה בבחינת באר שבע, נקודת המוצא למסעו של יעקב, הייתה מתוקה.

8 וזהו אנכי ארד עמך²⁶ וכו'. פ"י אנכי מי שאנכי²⁷ בחי' סוכ"ע בחי' אחד אמת ארד עמך שהוא בחי'

ירידה כביכול מחמת שאין גלוי אלהותו ית' מתגלה כ"כ כ"א בבחי' מצרים

וזהו [פירוש] "אנכי ארד עמך" וכו'. כלומר, אנכי, מי שאנכי, בחינת סובב כל עלמין, בחינת האחד האמיתי, "ארד עמך". ירידה זו היא, כביכול, מפני שגילוי אלקותו יתברך אינו מתגלה כל כך, אלא בבחינת מצרים.

"אנכי" נקרא כעצמותו של ה', "מי שאנכי" — אור אין סוף הסובב את כל העולמות והוא אחד באמת. בחינה זו אינה עוברת ממקום למקום; ה"ירידה" שלה פירושה שבגלות היא אינה מתגלה בגלוי, אלא רק בדרך המצומצמת של "מצרים".

והיינו ע"י שהוא עמך כמ"ש גלו לאדום שכינה עמהם^{28,29} ולא נשאר כ"א בחי' האמונה הנטועה בלב

כל ישראל שהם מאמינים בני מאמינים³⁰ אפ"י בגלות

וזהו מפני שהוא "עמך", כמו שנאמר: "גלו לאדום, שכינה עמהם". ולא נותר אלא בחינת האמונה הנטועה בלב כל ישראל, שהרי הם מאמינים בני מאמינים, גם בגלות,

זהו פירוש "עמך": השכינה גולה עם ישראל, כדברי חז"ל: "גלו לאדום, שכינה עמהם". בגלות נותרת גלויה האמונה הנטועה בלבו של כל יהודי, שכן ישראל הם "מאמינים בני מאמינים".

כמ"ש ויאמן העם³¹ אבל אינו דומה שמיעה לראיה³² שהיא בחי' גלוי אלהותו כמו שהיה בשעת מתן

תורה בבחי'

כמו שנאמר: "ויאמן העם". אך אין שמיעה דומה לראייה, שהיא בחינת גילוי אלקותו, כפי שהיה בשעת מתן תורה, בבחינת

התורה אומרת שהעם "האמין" גם במצרים, אך שמיעה אינה דומה לראייה. במתן תורה התגלתה אלקות בבחינת ראייה ממש.

ראיה ממש ובזמן הגלות אין בחי' ראייה ממש בהתגלות זו אלא בבחי' מצרים שהוא ע"י הקול בחי' גרון

הנ"ל:³³

ראייה ממש. ובזמן הגלות אין בגילוי זה בחינת ראייה ממש, אלא רק בבחינת מצרים, שהיא כאמצעות הקול, בחינת הגרון הנזכרת לעיל.

בגלות אין "ראייה" כזאת; הגילוי בא רק בדרך של "מצרים", באמצעות הקול, שעובר דרך הגרון.

תפילה, העבודה הקשה

9 והנה גם לזה יש רבות מחשבות הטורדות ומבלבלות התפלה. והן המה עונותיו המבדילין. ועצה היעוצה לזה הוא לעורר רחמים רבים ולא על עצמו

כעת, גם בכך יש מחשבות רבות שמטרידות ומבלבלות את התפילה, ואלה הן עוונותיו, המפרידים [אותו]. העצה לכך היא לעורר רחמים רבים, ולא על עצמו;

גם תפילה מתוך זעקה מלווה במחשבות מסיחות דעת, ואלה עוונותיו של האדם, המפרידים אותו מה'. העצה היא לעורר רחמים רבים, אך לא לרחם על עצמו.

כי אדרבה בזה הוא מעורר עליו את הדין שדין אותו אם הוא ראוי להתפלל לפני ה' ולעבוד אותו

שהרי אדרבה, בכך הוא מעורר עליו את הדין, ודנים אותו אם הוא ראוי להתפלל לפני ה' ולעבוד אותו.

בקשת רחמים על עצמו מזמינה בדיקה: היא מעלה את השאלה אם האדם ראוי להתפלל לפני ה' ולעבוד אותו.

אלא שישב אל ה' וירחמהו ברחמים רבים על גלות השכינה שהיא ניצוץ אלהותו המתלבש במחשבתו.³⁴

אלא [עליו] לשוב אל ה' ולרחם עליו, ברחמים רבים על גלות השכינה, שהיא ניצוץ אלוקותו המתלבש במחשבתו.

במקום זאת עליו "לשוב אל ה' ולרחם עליו": לעורר רחמים על גלות השכינה, שהיא ניצוץ האלוקות המלוכש במחשבתו שלו.

10 והמ"ז הם נקראו לבושים צואים. וע"ז יתמרמר מאד במר נפשו ועי"ז יסורו הבגדים הצואים מעליו³⁵ ונגלה כבוד³⁶ ה' כמ"ש זרח בחשך אור לישירים.³⁷ וכתוב וכבוד ה' עליך זרח.³⁸ לעורר את האהבה.

והמחשבות הזרות נקראות "לבושים צואים". על כך עליו להתמרמר מאד, במרירות נפשו; ובכך יסורו ממנו הלבושים הצואים, ויתגלה כבוד ה', כמו שכתוב: "זרח בחושך אור לישירים", וכן כתוב: "וכבוד ה' עליך זרח", כדי לעורר את האהבה.

מחשבות זרות בזמן התפילה הן "לבושים צואים" המכסים על הנפש, בדומה ללבושים הצואים שהוסרו מיהושע הכהן הגדול בחזונו של זכריה. המרירות עליהן מסלקת אותן, ואז כבוד ה' מאיר, כפי שנאמר: "זרח בחושך אור לישירים", ומעורר אהבה.

11 וזה שכתוב כה אמר³⁹ ה' ליעקב אשר פדה את אברהם כי ע"י מדת יעקב בחי' רחמנות⁴⁰ הוא מעורר את האהבה בחי' אברהם. וז"ש וימררו את חייהם.⁴¹

וזהו שכתוב: "כך אמר ה' ליעקב, אשר פדה את אברהם": באמצעות מידתו של יעקב, בחינת הרחמים, מעוררים את האהבה, בחינת אברהם. וזהו [פירוש] הכתוב: "וימררו את חייהם".

ישעיהו מדבר על "יעקב, אשר פדה את אברהם". אדמו"ר הזקן מפרש את השמות כמידות: יעקב הוא רחמים ואברהם הוא אהבה, ולכן התעוררות הרחמים פודה ומעוררת את האהבה לה'. כך מוסבר גם הפסוק על השעבוד: "וימררו את חייהם".

פִּי וּבִיאוֹר הַכְּתוּב כִּי הִנֵּה הַכְּתוּב אוֹמֵר אֵיךְ שְׁעֵי גִלוֹת מִצְרִים צָרִיךְ הוּא לִשְׁתֵּי עֲצוֹת בְּנַפְשׁוֹ לְצַעֲוֹק אֶל ה' בְּתַפִּילָּה וּלְהַתְמַרְמֵר בְּמַר נַפְשׁוֹ עַל חֵייו

פִּירוּשׁ וּבִיאוֹר הַפֶּסֶק: הַפֶּסֶק מְלַמֵּד כִּיצַד, בְּעַקְבוֹת גִּלוֹת מִצְרִים, אָדָם צָרִיךְ לִמְצוֹא בְּנַפְשׁוֹ עֲצָה כִּיצַד לְצַעֲוֹק אֶל ה' בְּתַפִּילָּה, וּלְחֹשׁ מְרִירוֹת, מִתּוֹךְ מְרִירוֹת נַפְשׁוֹ, עַל חֵייו,

הַפֶּסֶק עַל הַשְּׁעָבוֹד נִקְרָא כַּהֲנַחֲיָה הַנוֹגַעַת לְגִלוֹת: אָדָם צָרִיךְ לִמְצוֹא בְּתוֹכוֹ דֶּרֶךְ לְצַעֲוֹק אֶל ה' בְּתַפִּילָּה וּלְחֹשׁ מְרִירוֹת עַל "חֵייו".

דִּהְיִינוּ עַל חַיּוֹת אֱלֹהוֹת שְׁבִתוֹכּוֹ שֶׁהוּא חַיּוֹת הָעֵיקָרִית שֶׁל הָאָדָם. מִשְׁאִ"כ חֵי עוֹה"ז אֵינָם נִקְרָאִים חֵיִים כָּלָל.

כְּלוּמֹר, עַל הַחַיּוֹת הָאֱלֵקִית שְׁבִתוֹכּוֹ, שֶׁהֵיא הַחַיּוֹת הָעֵיקָרִית שֶׁל הָאָדָם; וְאֵילוֹ חֵי הָעוֹלָם הַזֶּה אֵינָם נִקְרָאִים חֵיִים כָּלָל.

"הַחַיִּים" הָאֵלֶּה הֵם הַחַיּוֹת הָאֱלֵקִית שְׁבִתוֹכּוֹ, הַחַיִּים הָאֱמִיתִיִּים שְׁלוֹ; חֵי הָעוֹלָם הַזֶּה אֵינָם רְאוּיִים כָּלָל לְהִיקָרָא חֵיִים. הַמְרִירוֹת עַל הַחַיִּים הַפְּנִימִיִּים הָאֵלֶּה מְעוֹרֶרֶת רַחֲמִים, וּבִאֲמִצְעוֹתֶיהֶם מִתְעוֹרֶרֶת הָאֱהָבָה.

12 וְזֶהוּ בְּעִבּוּדָה קֶשֶׁה. כִּי עִבּוּדָה שְׁכֵלֵב זֶה תַּפִּילָּה⁴² לְצַעֲוֹק אֶל ה' בְּכַחֲ"י צַעֲק לָכֵם⁴³ בְּשִׁכִּיל גִּילּוֹי אֱלֹהוֹתוֹ ית'

וְזֶהוּ [פִּירוּשׁ] "בְּעִבּוּדָה קֶשֶׁה". שֶׁכֵּן "עִבּוּדָה שְׁכֵלֵב" — זֶה תַּפִּילָּה: לְצַעֲוֹק אֶל ה' בְּכַחֲ"י בְּכַחֲ"י "צַעֲק לָכֵם", כְּדֵי שֶׁתִּתְגַּלֶּה אֱלֻקוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ,

חֲז"ל מְכַנְּיָם אֶת הַתַּפִּילָּה "עִבּוּדָה שְׁכֵלֵב", וְלִכֵּן "הָעִבּוּדָה הַקֶּשֶׁה" שֶׁבְּפֶסֶק הֵיא עֲבוּדַת הַתַּפִּילָּה: זַעֲקָה אֶל ה' מְעוֹמֵק הֵלֵב, כְּדֵי שֶׁאֱלֻקוֹתוֹ תִּתְגַּלֶּה.

כְּמִ"ש רֹמְמוֹת אֶל בְּגִירוֹנָם שֶׁהוּא הַתְּגַלּוּתוֹ ית' עִ"י בְּכַחֲ"י הַגִּירוֹן הַנִּיֵּל. וְעִ"י וְחֶרֶב פִּיפּוּת בִּידָם⁴⁴ לְהַכְרִית כָּל הַקְּלִיפּוֹת וְתַאֲוֹת שִׁישׁ לָאָדָם.

כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב: "רֹמְמוֹת אֶל בְּגִירוֹנָם" — זֶה הַתְּגַלּוּתוֹ יִתְבָּרַךְ בִּאֲמִצְעוֹת בְּכַחֲ"י הַגִּירוֹן שֶׁהוּזְכָּרָה לְעִיל. וְעַל יְדֵי כֵךְ מִתְקִיִּים "וְחֶרֶב פִּיפּוּת בִּידָם", לְכַרּוֹת אֶת כָּל הַקְּלִיפּוֹת וְהַתַּאֲוֹת שִׁישׁ לָאָדָם.

הַפֶּסֶק מְדַבֵּר עַל "רֹמְמוֹת אֶל בְּגִירוֹנָם" וְעַל "חֶרֶב פִּיפּוּת בִּידָם". הַשִּׁבְחָה הַעוֹבֵר דֶּרֶךְ הַגִּירוֹן, שֶׁהוּא הָעֶרֶץ שֶׁתּוֹאֵר לְעִיל, מְגַלֶּה אֱלֻקוֹת וְנַעֲשֶׂה לְחֶרֶב הַכּוֹרֶת אֶת הַקְּלִיפּוֹת וְאֶת הַתַּאֲוֹת.

13 וְהִנֵּה כְּמוֹ לְמִשְׁלַח חֶרֶב שֶׁהֵיא שֶׁל בְּרוּזֵל קֶשֶׁה יִכּוּלָה לְעַמּוּד אַפִּי בְּפָנַי דְּבַר קֶשֶׁה כְּאֲבָנִים וְלֹא תִפְגּוֹם בְּהַכָּאתוֹ בָּהֶם. מִשְׁאִ"כ אִם הִיָּה הַבְּרוּזֵל רָךְ. כֵּךְ הַתַּפִּילָּה צָרִיכָה לִהְיוֹת קֶשֶׁה.

וְהִנֵּה, לְשֵׁם מִשְׁלַח: חֶרֶב הָעֲשׂוּיָה מִבְּרוּזֵל קֶשֶׁה יִכּוּלָה לְעַמּוּד אַפִּילוֹ מוֹל דְּבַר קֶשֶׁה, כְּמוֹ אֲבָנִים, וְלֹא תִפְגּוֹם כִּשֶּׁהִיא מַכָּה בָּהֶן; לֹא כֵן אִם הַבְּרוּזֵל הִיָּה רָךְ. כֵּךְ גַּם הַתַּפִּילָּה צָרִיכָה לִהְיוֹת קֶשֶׁה.

חֶרֶב הָעֲשׂוּיָה מִבְּרוּזֵל קֶשֶׁה אֵינָה נִפְגַּמֶּת כִּשֶּׁהִיא מַכָּה בְּאֶבֶן, וְאֵילוֹ בְּרוּזֵל רָךְ הִיָּה נִפְגָּם. כֵּךְ גַּם הַתַּפִּילָּה צָרִיכָה לִהְיוֹת "קֶשֶׁה" — חֲזָקָה וְאִיתְנָה.

ולכן נקי עבודה קשה דהיינו לקרוא לה' לעמוד נגד כל מונע מבית ומבחוץ ולשבר כל הקליפות ותאוות החזקות להיות לבו נשבר בקרבו. ואפילו אם הוא כלב האבן ימוס.

ולכן היא נקראת "עבודה קשה": כלומר, לקרוא לה', לעמוד מול כל המכשולים, מבפנים ומבחוץ, ולשבור את כל הקליפות והתאוות החזקות, עד שלבו יהיה שבור בקרבו. וגם אם לבו האבן, הוא יימוס.

לכן נאמר "עבודה קשה": על התפילה לעמוד מול כל מכשול, פנימי וחיצוני, ולשבור את הקליפות והתאוות החזקות, עד שהלב נשבר, כך שגם לב של אבן נמוס.

והנה כ"ז הטורח הוא בשביל הגלות משא"כ כשהיה בית המקדש קיים שלא היו צריכין לתפלה

והנה, כל הטורח הזה הוא בגלל הגלות; אבל כשבית המקדש היה קיים, לא היו זקוקים לתפילה,

כל הטורח הזה שייך לגלות. בזמן שבית המקדש היה קיים, אומר אדמו"ר הזקן, לא היו זקוקים לתפילה, מהסיבה שתבאר בהמשך.

כי אז היה התגלות אלהותו במוחו ומחשבתו של אדם בהתרחבות (להאיר) [להעיר] את האהבה מקרב איש ולב עמוק⁴⁵ בעומק המחשבה בלבד:

כי אז התגלתה אלקותו במוחו ובמחשבתו של האדם בהרחבה, כדי (להאיר) [לעורר] את האהבה מקרב איש ולב עמוק, בעומק המחשבה בלבד:

אז האלקות התגלתה במוחו של האדם, ועומק המחשבה לבדו היה יכול לעורר את האהבה מעומק הלב. בנוסח המודפס מופיעה המילה "להאיר" בסוגריים, ולצדה התיקון "לעורר" בסוגריים מרובעים; שתי המילים נשמעות דומות, והתיקון מתאים ללשון המאמר, המדבר על התעוררות האהבה. התרגום משמר את שתייהן, כפי שהן מסומנות בעברית.

קטע 4 • 14-19

ישראל, השלמתו של ה'

14 וכן בענין התורה בזמן הגלות הוא בחומר ולבנים וגו'. וכמ"ש בר"מ. והענין הוא דכתיב ששים המה מלכות⁴⁶ ושמונים פלגשים ועלמות אין מספר אחת היא יונתי תמתי.⁴⁷ ופ"י בזוהר ששים המה מלכות אלו ששים מסכתות.

וכך גם ביחס לתורה: בזמן הגלות היא "בחומר ולבנים" וגו', כפי שנאמר ברעיא מהימנא. והעניין הוא שנאמר: "שישים המה מלכות ושמונים פלגשים ועלמות אין מספר; אחת היא יונתי תמתי". ובזוהר מפורש: "שישים המה מלכות" — אלו שישים המסכתות;

גם בלימוד התורה בזמן הגלות יש "חומר ולבנים" משלו, כפי שלימד הרעיא מהימנא. הזוהר דורש את הפסוק משיר השירים על שישים מלכות, שמונים פלגשים ועלמות שאין להן מספר, כרומזו לחלקי התורה שבעל פה, ובראשם שישים המסכתות.

15 וּשְׁמוֹנִים פִּלְגָּשִׁים אֱלֹהֵי בְרִייתוֹת. וְעֵלְמוֹת אֵין מִסְפָּר אֱלֹהֵי הַלְכוֹת. אַחַת הִיא יוֹנְתִי תַמְתִּי⁴⁸ וְגוֹי.

”וּשְׁמוֹנִים פִּלְגָּשִׁים” — אֱלֹהֵי הַבְּרִייתוֹת; ”וְעֵלְמוֹת אֵין מִסְפָּר” — אֱלֹהֵי הַלְכוֹת; ”אַחַת הִיא יוֹנְתִי תַמְתִּי” וכו’.

שמונים הפילגשים הן הברייתות, כלומר לימודים שמחוץ למשנה, והעלמות הרבות מספור הן ההלכות הפרטניות. מעל כולן עומדת ”אחת היא יונתי תמתי”.

וּפִי תַמְתִּי שְׁלִימָתִי שְׁאֵין שְׁלִימָתוֹ אֲצִלוּ כְּבִיכּוֹל זֹלַת כְּנַסִּי כְּמִי שֶׁוְהָאָרֶץ הָדוּם רָגְלִי.⁴⁹ וְכַתִּיב בְּנִים אַתֶּם לַהוּי אֱלֹקֵיכֶם⁵⁰ וּבְרָא כְרַעַא דְּאִבּוּהָ⁵¹ הוּא.

”תַּמְתִּי” מתפרשת כ”שלמותי”: אין לו, כביכול, שלמות בלי כנסת ישראל, כמו שכתוב: ”והארץ הדום רגלי”. ועוד כתוב: ”בנים אתם לה’ אלקיכם”, ו”בן הוא רגלו של אביו”.

”תַּמְתִּי” נקראת כ”שלמותי”: כביכול, קומתו של ה’ שלמה רק באמצעות כנסת ישראל. ישראל הם הדום רגליו ובניו, ו”בן הוא רגלו של אביו” — החלק שמשלים את הגוף.

16 וְהֵינּוּ מִפְּנֵי גִילּוֹי יַחֲדוֹ יִתְּ בְּעוֹלְמוֹת עֲלִיוֹנִים הוּא בְּכָל צְבָא מַעֲלָה כְּמִי שֶׁוְצָבָא הַשָּׁמַיִם לֶךְ מִשְׁתַּחֲוִים⁵² שְׁבַטְלִים אֱלִיוֹ בְּמַצִּיאוֹת בְּפוּעֵל מַמַּשׁ.

זאת משום שגילוי אחדותו יתברך בעולמות העליונים מתגלה בכל צבא השמים, ככתוב: ”וצבא השמים לך משתחוים”, שכן הם בטלים אליו במציאות בפועל ממש.

בעולמות העליונים אחדותו של ה’ גלויה: צבאות השמים משתחוים לפניו ובטלים אליו ממש במציאותם.

אֶךְ בְּעוֹלְמוֹת הַתַּחְתּוֹנִים הֵנָּה עֲכוּ”ם הַמּוֹרְדִים וּפּוֹשְׁעִים בּוֹ רַק מִי כַעֲמֹךְ יִשְׂרָאֵל⁵³ גּוֹי אֶחָד בְּאֶרֶץ לֵיחַד לְכַבֵּם לְאֶחָד וּלְכַבֵּל רְצוֹנָם מִפְּנֵי רְצוֹנוֹ.

אבל בעולמות התחתונים יש עובדי כוכבים ומזלות המורדים בו ועוברים על רצונו. ורק ”מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ” — לייחד את לבכם לאחד ולבטל את רצונם מפני רצונו.

בעולם התחתון, אומר הטקסט, עובדי האלילים מורדים בה’, ואילו ישראל, ”גוי אחד בארץ”, מייחדים את לבם עם האחד ומניחים את רצונם מפני רצונו. לכן ה”שלמות” של ה’ בעולם התחתון תלויה בישראל.

17 וְהוּא כְּמוֹ לְמַשֵּׁל אֲבִירֵי הָאָדָם שְׁבַטְלִים אֱלִיוֹ וְאִפִּילוֹ הָרַגְלִים שֶׁהוּא לְכַר מִן גּוֹפָא וְאִפִּי צְפוּרְנֵי רַגְלוֹ וְהֵינּוּ כָּל זְמַן שְׁדוּבָקִים בּוֹ.

הדבר דומה, למשל, לאיכרי האדם, הבטלים אליו: אפילו הרגליים, שהן ”מחוץ לגוף”, ואפילו ציפורני רגליו — כל עוד הן מחוברות אליו.

איכרי האדם נענים לרצונו בלי התנגדות, אפילו הרגליים, שהן ”מחוץ לגוף”, ואפילו ציפורני הרגליים, כל עוד הן מחוברות אליו.

אבל כשנפרד אחד מאבריו. וכן צפורן הפורש מן האדם שוב אינו נחשב מכלל האדם מפני שאינו בטל אליו.

אבל כשאחד מאיבריו נפרד ממנו, וכן כשציפורן נפרדת מן האדם, שוב אין היא נחשבת לחלק מן האדם, מפני שאינה בטלה אליו.

ברגע שאיבר או ציפורן נתלשים, הם אינם עוד חלק מן האדם, מפני שאינם נענים לו עוד.

18 וכך בנפש האדם כתיב לתאוה יבקש נפרד⁵⁴ שנפרד מיחודו ית' והוא כמו אבר הפורש מן האדם

כך גם בנוגע לנפש האדם נאמר: "מבקש תאוה נפרד" — הוא נפרד מייחודו יתברך, והוא כמו איבר שנפרד מאדם, משלי מכנה את מי שמבקש את תאוותו שלו "נפרד". אדם שנוהה אחר תאוותיו מנתק את עצמו מייחודו של ה', כמו איבר שנכרת מן הגוף.

והרי זה כאלו נקטע אחד מאבריו או נקצץ צפורן אחד מן הקומה שלימה של יוצר בראשית כביכול.

והרי זה כאילו נכרת אחד מאיבריו, או נקצץ ציפורן אחת, מן הקומה השלמה של יוצר בראשית, כביכול.

כביכול, הרי זה כאילו נכרת איבר או נקצצה ציפורן מן הקומה השלמה של הבורא, שישראל נועדו להשלימה.

אבל הבא לדבקה בו באמת הוא בטל לגמרי אליו ואין לו רצונות אחרים כלל כמו שכתוב מי לי בשמים ועמך לא חפצתי בארץ כו'. צור לבבי וחלקי⁵⁵ וגו'.⁵⁶ ועושה הקומה שלימה כביכול ולכן נק' תמתי.

אבל מי שבא לדבוק בו באמת בטל אליו לגמרי, ואין לו רצונות אחרים כלל, כפי שנאמר: "מי לי בשמים, ועמך לא חפצתי בארץ" וגו', "צור לבבי וחלקי" וגו'. והוא עושה את הקומה שלמה, כביכול, ולכן [ישראל] נקראת "תמתי".

מי שדבק בה' באמת אינו רוצה דבר מלבדו: "מי לי בשמים, ועמך לא חפצתי בארץ". אדם כזה משלים את הקומה האלוהית, ולכן ישראל נקראת "תמתי" — כלומר, השלמות שלי.

19 והנה באתדל"ת אתדל"ע כמ"ש אני לדודי ועלי תשוקתו⁵⁷ כי כמו שמעורר התשוקה בחדות ה' לעשות

נחת רוח ליוצרו בשמחה כמ"ש ישמח ישראל בעשיו⁵⁸ כך חדות ה' היא מעוזו וישמח ה' במעשיו.^{59, 60}

והנה, באמצעות אתערותא דלתתא באה אתערותא דלעילא, כפי שנאמר: "אני לדודי ועלי תשוקתו". כשם שאדם מעורר את התשוקה, מתוך חדות ה', לעשות נחת רוח ליוצרו בשמחה, כפי שנאמר: "ישמח ישראל בעושיו", כך חדות ה' היא מעוזו, ו"ישמח ה' במעשיו".

אתערותא דלתתא מעוררת אתערותא דלעילא, כפי שנאמר: "אני לדודי ועלי תשוקתו". כאשר אדם שמח בה' ועובד אותו בשמחה, כפי שנאמר: "ישמח ישראל בעושיו", מתעוררת גם שמחתו של ה': "חדוות ה' היא מעוזו", וה', כביכול, שמח במעשיו.

קטע 5 • 201-23

ליבון הלכתא

20 וזהו ובלבנים דא לבון הלכתא כי הנה כתיב שחורה אני ונאווה⁶¹ פ"י כי התורה שבע"פ

וזהו [הפירוש של] "ובלבנים" — זו ליבון ההלכה. על כך נאמר: "שחורה אני ונאווה". פירוש הדבר הוא שהתורה שבעל פה

הביטוי השני של הזוהר, "ובלבנים" — ליבון ההלכה, מוסבר באמצעות הפסוק "שחורה אני ונאווה", שאותו אדמו"ר הזקן מחיל על התורה שבעל פה.

היא נראית לעין כל בכחי שחורה שאין נראה בה שום אור כלל לפי שמדברת בענייני עולם הגשמי בענייני זרעים ובדבר שבממון בין איש לרעהו.

נראית לעיני כול "שחורה", משום שלא נראה בה כלל שום אור, מאחר שהיא עוסקת בענייני העולם הגשמי: בענייני זרעים ובענייני ממון שבין אדם לחברו.

במבט ראשון התורה שבעל פה נראית "שחורה": לא ניכר בה אור רוחני, משום שהיא עוסקת בעניינים גשמיים, כגון דיני זרעים וענייני ממון שבין בני אדם.

אבל באמת ונאווה שכל הדברים שבה יסודתם בהררי קדש⁶² מחכמה עלאה שכך עלה ברצונו וחכמתו ית' חכים ולא בחכמה ידיעא⁶³ כו'.

אבל באמת היא "נאווה", שכן כל העניינים שבה יסודם "בהרי קודש", מחכמה עליונה; כך עלה ברצונו ובחכמתו יתברך: "חכים ולא בחכמה ידיעא" וכו'.

באמת היא "נאווה", שכן כל הלכה מושרשת בחכמה העליונה — בחכמתו וברצונו של הקב"ה, שהם למעלה מהשגתנו: הוא "חכים ולא בחכמה ידיעא".

21 וזהו לבון הלכתא שההלכות הנראות כשחורות צריך ללבנם בלובן העליון ע"י חדות ה' היא השמחה

אמתית בה' אחד ולהבטל ברצונו ולא יבקש רצון אחר זולת רצונו ית' המלוכש בתורתו.

וזהו "ליבון ההלכה": את ההלכות, שנראות שחורות, יש להלבין בלובן העליון באמצעות שמחת ה' — השמחה האמיתית בה' אחד; ויש [להתבטל] ברצונו, ולא לבקש רצון אחר מלבד רצונו ית', המלוכש בתורתו.

"הלבנת" ההלכה פירושה גילוי האור הגנוז בה: לימוד ההלכות מתוך שמחה אמיתית בה', תוך הנחת הרצון האישי וחיפוש רצונו בלבד, המלוכש בתורה.

וזהו קומי לך רעייתי יפתי⁶⁴ ולכי לך. פיי לך לעצמך כי ישראל עלו במחשבה^{65,66} תחלה וע"כ קומי לך להתכלל באחד.

וזהו [פירוש] "קומי לך רעייתי יפתי ולכי לך": "לך" פירושו לעצמך. שהרי ישראל עלו תחילה במחשבה, ולכן "קומי לך" — להתכלל באחד.

בשיר השירים קורא הדוד: "קומי... ולכי", ואדמו"ר הזקן מפרש את "לך" כ"לעצמך". מכיוון שישראל "עלו במחשבה" עוד לפני הבריאה, ההליכה "לעצמך" פירושה חזרה לשורש הזה והתכללות באחד.

22 והנה עדיי מתעורר למעלה בחינת לובן העליון בהתגלות בבחי' הארת פנים. דהיינו התעוררות השמחה וחדות ה' צהבו פניו.

כעת, באותו אופן, מתעוררת למעלה בחינת הלובן העליון, והיא מתגלה כהארת פנים; כלומר, התעוררות של שמחה וחדות ה' — "צהבו פניו".

כך מתרחש גם למעלה: "הלובן העליון" מתגלה כהארת פניו של ה', כשמחתו, בדומה לפנים המאירות מרוב שמחה.

כמ"ש יאר פניו אתנו סלה⁶⁷ שהארת פניו היא אתנו ועל ידינו כפי מה שאנו מעוררים בחי' התגלות אלהותו כמ"ש כמים הפנים לפנים⁶⁸ כו'.

כמו שכתוב: "יאר פניו אתנו סלה" — הארת פניו היא "אתנו" ובאמצעותנו, בהתאם למידה שבה אנו מעוררים את גילוי אלקותו, כמו שכתוב: "כמים הפנים לפנים" וכו'.

המזמור מבקש שפניו של ה' יאירו "אתנו": הארתם באה באמצעותנו, במידה שבה אנו מעוררים את גילוי, כשם שהמים משקפים פנים למי שמביט בהם.

23 והנה תכלית ושלמות הגילוי הזה יהיה לעתיד לבא לימות המשיח שאז עין בעין יראו⁶⁹ כבשעת מ"ת ויותר מזה שאילו בשעת מ"ת לא היה רק לפי שעה

והנה, התכלית והשלמות של גילוי זה יהיו לעתיד לבוא, בימות המשיח, שאז "עין בעין יראו", כפי שהיה בשעת מתן תורה, ואף יותר מכך; שכן בשעת מתן תורה היה הדבר רק לפי שעה,

הגילוי המלא יהיה בימות המשיח, כאשר "עין בעין יראו", כפי שהיה בסיני, ואף יותר מכך, שכן בסיני נמשך הגילוי רק לפי שעה.

משא"כ לימות המשיח יהיה גילוי אלהותו לעד ולעולמי עולמים בלי הפסק. וזהו סלה שהוא לשון נצח.⁷⁰

ואילו בימות המשיח יהיה גילוי אלקותו לנצח נצחים, ללא הפסק. וזהו [הפירוש של] "סלה", שהוא לשון נצח.

בימות המשיח יהיה הגילוי קבוע. הגמרא מלמדת ש"סלה" פירושו נצח; לכן "יאר פניו איתנו סלה" מתייחס לגילוי מתמשך זה.

והנה בזמן הגלות צריך עמל ויגיעה רבה לקבוע בלבו השמחה אמיתית בה' שהוא לבון הלכתא משא"כ לימות המשיח אז וראו כל בשר יחדו:⁷¹

והנה, בזמן הגלות נדרשים עמל ויגיעה רבה כדי לקבוע בלבו את השמחה האמיתית בה', שהיא "ליבון הלכתא"; ואילו בימות המשיח, אז "וראו כל בשר יחדיו".

בזמן הגלות נדרשים עמל ויגיעה רבה כדי להגיע לשמחה אמיתית בה', שהיא "ליבון הלכתא"; בימות המשיח יהיה הגילוי גלוי לכול: "וראו כל בשר יחדיו".

קטע 6 • ו' 24-25

העבודה בשדה

24 וכן בענין ובכל עבודה בשדה⁷² דא ברייתא. כי ברייתא בחיי לבר מן גופא שהם אכרים החצוניים.

כך גם בעניין "ובכל עבודה בשדה" — זו הברייתא. שכן הברייתא היא בחינת "מחוץ לגוף", כלומר האיברים החיצוניים,

הביטוי השלישי של הזוהר, העבודה "בשדה", הוא הברייתא. המילה קשורה למילה הארמית "בר", שפירושה "חוץ": הברייתא היא הוראה שנותנת מחוץ למשנה, ולכן היא דומה לאיברים החיצוניים, הנמצאים "מחוץ לגוף".

והמשנה נק' אכרים הפנימיים. וכל דבר שהוא שנוי בברייתא הוא מרומז במשנה כמו שאמר אילפא מאן דשאל לי בברייתא ולא פשטינא ליה ממתניתין.⁷³

ואילו המשנה נקראת האיברים הפנימיים. כל דבר שנשנה בברייתא רמוז במשנה, כפי שאמר אילפא: "מי ששואל אותי על ברייתא ואיני פותר לו אותה מתוך המשנה..."

המשנה דומה לאיברים הפנימיים, וכל מה שמופיע בברייתא רמוז במשנה. החכם אילפא אמר שיוכל לפתור מתוך המשנה כל שאלה על ברייתא.

פי' פשטינא מלשון פשט את ידו שהוא לשון הושטת יד ואמר שיושיט את ידו ממתניתין לבאר הדין השנוי בברייתא ולא היה צריך ללמוד הברייתא בפ"ע כיון שהיא נכללת במתניתין.

פירוש המילה "פותר" הוא מלשון "פשט את ידו", כלומר הושיט את ידו. הוא אמר שיושיט את ידו מן המשנה כדי לבאר את הדין שנשנה בברייתא, ולא יהיה עליו ללמוד את הברייתא בפני עצמה, מכיוון שהיא כלולה במשנה.

"פותר" נקרא כאן במשמעות של "הושיט את היד": אילפא היה מגיע מן המשנה אל הדין שבברייתא, בלי להזדקק ללימוד הברייתא בפני עצמה.

אך לא כל אדם זוכה לזה ושמנו מוכיח עליו שלכן נקי אילפא מלשון אאלפך חכמה⁷⁴ אאלפך בינה
אך לא כל אדם זוכה לכך, ושמנו מוכיח זאת: משום כך נקרא אילפא, על שם "אאלפך חכמה, אאלפך בינה" — אלמד
אותך חכמה, אלמד אותך בינה,

לא כל אחד מסוגל לכך. בשמו של אילפא נשמע הביטוי "אאלפך חכמה", "אלמד אותך חכמה", והוא מעיד על הבנתו המיוחדת בחכמה
ובכינה.

ולכן היה מבין דין הברייטא מתוך המשנה. אבל אנחנו צריכין ג"כ לעסוק בדין הברייטא מתוך
המשנה.

ולכן היה מבין את הדין שבברייטא מתוך המשנה. אבל גם אנחנו צריכים לעסוק בדין הברייטא מתוך המשנה.
משום כך יכול היה להבין את הדין שבברייטא מתוך המשנה. אנחנו, שאין לנו את הבנתו, צריכים לעמוד גם בלימוד דיני הברייטא, אף
שהם כלולים במשנה.

25 וזהו ובכל עבודה בשדה.⁷⁵ וזהו כמו למשל שמביא חטים מתוך הבית וזורעי בשדה מחוץ לעיר כך
העוסקים בברייטא בדין השנוי במתניתין.

וזהו "ובכל עבודה בשדה". הדבר דומה לאדם שמוציא חטים מתוך הבית וזורע אותן בשדה שמחוץ לעיר; כך הם
העוסקים בברייטא בדין השנוי במשנה.

לימוד בברייטא של דין שכבר כלול במשנה דומה להוצאת חטים מן הבית כדי לזרוע אותן בשדה שמחוץ לעיר — וזהו "עבודה בשדה".

והנה תכלית ירידה והגלות היא צורך עלייה גדולה שיאיר אור ה' בגילוי רב לימות המשיח:

והנה תכלית הירידה והגלות היא לצורך עלייה גדולה: שאור ה' יאיר בגילוי רב בימות המשיח.

תכלית הירידה והגלות כולה היא עלייה גדולה: גילוי של אור ה' בגילוי רב בימות המשיח.

קטע 7 • 261-28

דילוג על ההרים; עידון המידות

26 וזהו קול דודי הנה זה בא מדלג על⁷⁶ כו'. פ"י מלמעלמ"ט. על ההרים. פ"י כאדם שקופץ מהר להר ועי"כ
הולך הרבה ביחד כך

וזהו [פירוש] "קול דודי, הנה זה בא, מדלג על...": כלומר, מלמעלה למטה. "על ההרים": כמו אדם שקופץ מהר
להר, ובכך עובר בבת אחת מרחק רב. כך גם,

המאמר חוזר כעת לפסוק הפותח. הדוד "מדלג" מלמעלה למטה, כמו אדם שקופץ מהר להר ובכך עובר בבת אחת מרחק רב.

הנה ההרים העליונים הם בחי' חסד דאצי' שהוא חסד ה' ממש בגילוי רב ועצום ואתעדל"ע הוא ע"י אתעדל"ת

ההרים העליונים הם בחינת חסד של אצילות, שהוא חסדו של ה' ממש, בגילוי רב ועצום; והאתערותא דלעילא באה באמצעות אתערותא דלתתא,

ה"הרים" הם החסד של אצילות, חסדו של ה' עצמו, המתגלה בעוצמה רבה. אתערותא דלתתא מורידה אותו למטה.

אע"פ שיש הרבה מדרגות בנתיים. מקפץ על הגבעות. פי' גבעות הם האמהות בחי' מקבלים מן ההרים.

אף שיש מדרגות רבות ביניהם. "מדלג על הגבעות": הגבעות הן האמהות, בחינת המקבלים מן ההרים.

אף שמדרגות רבות מפרידות ביניהם, החסד מלמעלה מדלג עליהן. ה"גבעות" הן האמהות, המקבלות מן ה"הרים".

דהיינו אפי' מי שאין לו בחי' האהבה מצד עצמו אך מפני שרואה ושומע תפלות אחרים מתעורר בו ג"כ.

כלומר, גם מי שאין בו אהבה מצד עצמו, אך כשהוא רואה ושומע תפילות של אחרים, מתעוררת בו אהבה גם כן.

בעבודת האדם, ה"גבעות" הן מי שאין בהם אהבה מצד עצמם, אך הם מתעוררים כשרואים ושומעים תפילות של אחרים; גם בהם מתעוררת אהבה.

והנה ארז"ל על ג' דברים העולם עומד⁷⁷ על התורה ועל העבודה⁷⁸ (זו תפלה) ועל גמ"ח שהם עצמן תקוני המדות שבין אדם למקום ושבין אדם לחבירו.

והנה אמרו חז"ל: "על שלושה דברים העולם עומד: על התורה, על העבודה (זו תפילה) ועל גמילות חסדים". שלושת אלה הם עצמם תיקון המדות, בין אדם לה' ובין אדם לחברו.

המשנה מלמדת שהעולם עומד על התורה, העבודה וגמילות חסדים, והמאמר מפרש ש"העבודה" היא תפילה. שלושתם הם דרכים לתיקון המדות, ביחסים שבין האדם לה' ובין אדם לחברו.

והנה בענין תורה ותפלה כבר נתבאר בפסוק איך שהוא בחי' הגלות וכמ"ש לעיל. ובא ג"כ לפרש בענין תקוני המדות

והנה, בענין התורה והתפילה כבר נתבאר בפסוק כיצד הן בבחינת גלות, וכפי שנאמר לעיל. וכאן בא גם לבאר את ענין תיקון המדות,

לימוד התורה והתפילה בזמן הגלות כבר נתבאר באמצעות הפסוק העוסק בשעבוד. כעת הפסוק מיושם בתחום השלישי — תיקון מידותיו של האדם.

וזה נקי את כל עבודתם אשר עבדו בהם.⁷⁹ כי העבודה היא מהם ובהם עצמן לתקן מדותיהם.

וזה נקרא "את כל עבודתם אשר עבדו בהם", כי העבודה היא מהם ובהם עצמם — לתקן את מדותיהם.

הפסוק אומר "את כל עבודתם אשר עבדו בהם", ואדמו"ר הזקן מפרש את "בהם" — בתוך עצמם: העבודה נעשית במדות עצמן, כדי לתקן אותן.

ולזה צריך טורח עמל ויגיעה גדולה להפך מן ההפוך אל ההפוך ולשנות דרכו וטבעו ונקי עבודה מלשון עורות עובדים שצריך לעבד את המדות שיהיו מתוקנים לה' לבדו:

לשם כך דרושות טרחה, עמל ויגיעה רבה, כדי להפוך מהפך אחד להפכו ולשנות את דרכו ואת טבעו. והיא נקראת עבודה, מלשון עורות מעובדים, שכן צריך לעבד את המדות עד שיהיו מתוקנות לה' לבדו.

כדי להפוך את תכונותיו של האדם לניגודן דרושה יגיעה רבה. המילה "עבודה" קשורה לעיבוד עורות: כשם שיש לעבד עור גולמי עד שיהיה ראוי לשימוש, כך יש לעבד את המדות עד שיעבדו את ה' לבדו.

27 ועצה היעוצה לזה מ"ש בפרך⁸⁰ ויש בו ב' פירושים. אחד לשון טורח ומלאכה כבידה. ולא מפני כבדות

המלאכה מחמת עצמה

העצה לכך היא מה שנאמר "בפרך". למילה זו יש שני פירושים. האחד הוא לשון טרחה ועבודה קשה, אך לא מפני שהעבודה קשה מצד עצמה,

העצה טמונה במילה "בפרך" שבפסוק, שיש לה שני פירושים. הראשון הוא טרחה ועבודה קשה, אך הקושי אינו נובע מן העבודה עצמה.

אלא כעין שדרשו רז"ל גבי פרעה בפרך נתן מלאכת נשים לאנשים שהגם שבאמת מלאכת נשים קלה ממלאכת האנשים אעפ"כ היתה כבידה עליהם מפני שהוצרכו לשנות טבעם ורגילותם.

אלא בדומה למה שדרשו חז"ל על פרעה: "בפרך" — נתן מלאכת נשים לאנשים". אף שבאמת מלאכת נשים קלה ממלאכת אנשים, בכל זאת היא הייתה קשה להם, מפני שנאלצו לשנות את טבעם ואת הרגלם.

חז"ל אומרים שפרעה נתן לאנשים מלאכת נשים. מלאכה זו הייתה קלה יותר, ובכל זאת הכבידה עליהם, מפני שהייתה מנוגדת לטבעם ולהרגלם; הקושי נבע מן הצורך להשתנות.

28 וכן בענין תקוני המדות אהוי"ר שבין אדם למקום. הן בבחי' סור מרע הן בבחי' וע"ט צריך הוא לשנות

רגילותו וטבעו.

כך גם בנוגע לתיקון המידות של אהבה ויראה שבין אדם למקום: הן בבחינת "סור מרע" והן בבחינת "עשה טוב", על האדם לשנות את הרגליו ואת טבעו.

תיקון האהבה והיראה כלפי ה' כרוך גם הוא בשינוי ההרגלים והטבע, הן בהתרחקות מן הרע והן בעשיית הטוב.

ופיי הבי הוא לשון פה רך.⁸¹ וזה ישים האדם ללבו כמו כעס וקנאה וגדלות והתרוממות אחד על חברו. זה הכלל מענה רך ישיב חימה.⁸²

הפירוש השני הוא מלשון "פה רך". על האדם לשים זאת אל לבו בעניינים כמו כעס, קנאה, גאווה והתנשאות על חברו. זה הכלל: "מענה רך ישיב חימה",

הפירוש השני קורא את "בפרך" כ"פה רך". על האדם לשים זאת אל לבו כשהוא נתקל בכעס, בקנאה, בגאווה ובחשיבות עצמית, שהרי "מענה רך ישיב חימה".

ולא חימה של חברו בלבד אלא אף חימה שבו. דהיינו כל המדות רעות שבין אדם לחברו שיסודם היא בחי גבורות. והמ"י:

ולא רק את חמתו של חברו, אלא גם את החימה שבתוכו; כלומר, כל המידות הרעות שבין אדם לחברו, ששורשן בבחינת גבורות. והמשכיל יבין.

מענה רך מרגיע לא רק את כעסו של אדם אחר אלא גם את כעסו של האדם עצמו. כל המידות הרעות שבין אדם לחברו מושרשות בגבורות, מידות של חומרה וריסון, והמילים החותמות משאירות את המשך הדברים להבנתו של הקורא המשכיל.

בעבודה

כאשר ההתבוננות בגדולת ה' אינה מעוררת את הלב, יש לזעוק אל ה' בתפילה; הקול מעורר את האהבה. כאשר מחשבות זרות חודרות, אין לבקש רחמים על עצמך, אלא לחוש מרירות ורחמים על ניצוץ האלוקות הגולה בתוך מוחך. יש ללמוד הלכה, גם את פרטיה הגשמיים ביותר, בשמחה בה' וברצון המונח בביטול לפני רצונו. יש לעמול בשינוי ההרגלים והטבע בעבודת ה', ולהגיב בכעס — שלך או של הזולת — במענה רך.

שאלות לשיחה

1. מדוע מכנה המאמר את אופן הגלות "מצרים", המצר הצר, ומה הקשר של הגרון לכך?
2. מדוע על אדם שדעתו מוסחת בתפילה לעורר רחמים לא על עצמו, אלא על השכינה שבתוכו?
3. באיזה מובן ישראל הם "השלמתו" של ה', וכיצד משל האיברים והציפורניים מסביר זאת?
4. כיצד יכולה התורה שבעל פה, העוסקת בזרעים ובענייני ממונות, להיות "שחורה ונאווה"?
5. מה ההבדל בין שני הפירושים של "בפרך", וכיצד כל אחד מהם נוגע לעידון המידות?

הערות

פסקה 1

1 קול דודי

ההערה מפנה להערות המקור של הרבי, שנדפסו קודם לכן במהדורת קה"ת, על מאמר זה.

הערת קה"ת

ראה לעיל בציונים לכ"ק אדמו"ר זי"ע. ביאור באוה"ת שה"ש כרך א ע' רעח. המאמר נאמר בק"ק שקלאוו תקנ"ז. ראה ברשימת המאמרים שבס' מאמרי אדה"ז הקצרים ע' תריז הערה 77. ובכת"י א' רשום: ר"ח שבט תקנ"ו.

2 קול דודי הנה זה בא

"קול דודי, הנה זה בא, מדלג על ההרים, מקפץ על הגבעות". הפסוק הפותח את המאמר, המתפרש כאן כתיאור של ה' הממהר להביא את הגאולה ממצרים.

Song of Songs 2:8 שיר השירים ב:ח

קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות:

Hark! my beloved! behold, he cometh, Leaping upon the mountains, skipping upon the hills

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שה"ש ב, ח.

3 הושיעה לו ימינו

"הושיעה לו ימינו וזרוע קדשו". הפסוק מובא כתיאור של ישועה, שהמאמר מבקש להבין במונחים רוחניים.

Psalms 98:1 תהילים צ"ח:א

מזמור שירו לה' שיר חדש כִּי־נִפְלְאוֹת עָשָׂה הוֹשִׁיעָה־לוֹ יְמִינוֹ וזְרוּעַ קִדְשׁוֹ:

A Psalm. O sing unto the L-RD a new song; For He hath done marvellous things; His right hand, and His holy arm, hath wrought salvation for Him

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים צח, א.

4 צדיק ונושע

"הנה מלך יבוא לך, צדיק ונושע". פסוק נוסף העוסק בישועה, המובא לצד הפסוק הראשון.

Zechariah 9:9 זכריה ט:ט

גִּילִי מְאֹד בַּת־צִיּוֹן הִרְעִי בַת יְרוּשָׁלַם הִנֵּה מֶלֶכְךָ יָבֹא לָךְ צָדִיק וְנוֹשֵׁעַ הוּא עָנִי וְרֹכֵב עַל־חֲמֹר וְעַל־עִיר כְּדֹאֲתָנוֹת:

Rejoice greatly, O daughter of Zion, Shout, O daughter of Jerusalem; Behold, thy king cometh unto thee, He is triumphant, and victorious, Lowly, and riding upon an ass, Even upon a colt the foal of an ass

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

זכרי' ט, ט.

5

אנכי ארד עמך מצרימה

הבטחת ה' ליעקב בשעה שירד למצרים. המאמר רואה בה את העיקרון שלפיו הירידה לגלות נועדה לצורך עלייה.

Genesis 46:4 בראשית מ"ו:ד

אֲנֹכִי אֶרֶד עִמָּךְ מִצְרַיִמָּה וְאֲנֹכִי אֶעֱלֶךָ גַּם־עֲלֶה וְיוֹסֵף יָשִׁית יָדוֹ עַל־עֵינֶיךָ:

I will go down with thee into Egypt; and I will also surely bring thee up again; and Joseph shall put his hand upon 'thine eyes

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית מו, ד.

פסקה 2

6

וזה לך האות

דברי ה' למשה בסנה הבווער: הסימן לשליחותו הוא שהעם יעבדו את ה' בהר הזה. אדמו"ר הזקן מזהה עבודה זו עם מתן תורה בסיני.

Exodus 3:12 שמות ג:יב

וַיֹּאמֶר כִּי־אֶהְיֶה עִמָּךְ וְזֶה־לָּךְ הָאוֹת כִּי אֲנֹכִי שְׁלַחְתִּיךָ בְּהוֹצִיאָךְ אֶת־הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעֲבֹדוּן אֶת־הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה:

And He said: 'Certainly I will be with thee; and this shall be the token unto thee, that I have sent thee: when thou hast brought forth the people out of Egypt, ye shall serve G-d 'upon this mountain

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות ג, יב.

7

אנכי ארד עמך מצרימה

"ארד עמך למצרים". המאמר שואל כיצד אפשר לומר על ה' שהוא "יורד".

Genesis 46:4 בראשית מ"ו:ד

אֲנֹכִי אֶרֶד עִמָּךְ מִצְרַיִמָּה וְאֲנֹכִי אֶעֱלֶךָ גַּם־עֲלֶה וְיוֹסֵף יָשִׁית יָדוֹ עַל־עֵינֶיךָ:

I will go down with thee into Egypt; and I will also surely bring thee up again; and Joseph shall put his hand upon 'thine eyes

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

8

שלכאורה אינו מובן

על פי ההערה, הקושיה כיצד ה' יכול "לרדת" כאשר הוא ממלא את הכול מתבטאת שם בהרחבה.

הערת קה"ת

במאמרי אדה"א ויקרא ע' עא מבאר הקושיא בארוכה.

המאמר מתייחס לכל אחד מביטויי הפסוק כסוג של עבודה רוחנית בגלות.

Exodus 1:14 שמות א':י"ד

וַיִּמְרְרוּ אֶת־חַיֵּיהֶם בְּעֲבֹדָה קָשָׁה בְּחֹמֶר וּבְכָל־עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה אֶת־כָּל־עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר־עָבְדוּ לַיהוָה בְּכָרָה:

And they made their lives bitter with hard service, in mortar and in brick, and in all manner of service in the field; in all their service, wherein they made them serve with rigour

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

14 בחומר דא קל וחומר. ובלבנים דא לבון הלכתא. ובכל עבודה בשדה דא ברייתא

רעיא מהימנא (זוהר III, 153a) מפרש את העבודה במצרים כעבודת התורה: חומר הוא קל וחומר, לבנים הן בירור ההלכה, ועבודה בשדה היא הברייתא. המאמר מסביר בהמשך את עניינן של הלבנים והשדה.

Zohar, Beha'alotcha 15:85 ספר זוהר, בהעלותך ט"ו:פ"ה

פסוקה 4

15 "אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלקים, אין עוד מלבדו". זהו לבה של ההתבוננות המתוארת כאן.

Deuteronomy 4:35 דברים ד':ל"ה

אֲתָה הָרַאָתָ לְדַעַת כִּי ה' הוּא הָאֱלֹקִים אֵין עוֹד מִלְּבָדוֹ:

Unto thee it was shown, that thou mightiest know that the L-RD, He is G-d; there is none else beside Him

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

16 בשמים ממעל

"דע היום והשב אל לבבך כי ה' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת, אין עוד". פסוק זה הוא תוכנה של ההתבוננות שמולידה אהבה.

Deuteronomy 4:39 דברים ד':ל"ט

וְדַעַת הַיּוֹם וְהַשָּׁבַת אֶל־לִבְּךָ כִּי ה' הוּא הָאֱלֹקִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל־הָאָרֶץ מִתַּחַת אֵין עוֹד:

know this day, and lay it to thy heart, that the L-RD, He is G-d in heaven above and upon the earth beneath; there is none else

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים ד, לט.

פסוקה 5

17 בת נדיב בתו של אברהם אבינו

"כמה יפים צעדייך בסנדלים, בתו של הנדיב". אדמו"ר הזקן מייחס את הכינוי לכנסת ישראל.

Song of Songs 7:2 שיר השירים ז':ב

מִה־יָפֹו פַּעֲמֶיךָ בְּנֻעָלַיִם בְּתִנְדִּיב חֲמוּקֵי יִרְכֹּךְ כְּמוֹ חֲלָאִים מַעֲשֵׂה יָדֵי אִמָּן:

How beautiful are thy steps in sandals, O prince's daughter! The roundings of thy thighs are like the links of a chain, The work of the hands of a skilled workman

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

9 את השמים ואת הארץ אני מלא

"הלא את השמים ואת הארץ אני מלא, נאום ה'". הדבר מחדד את השאלה: אם ה' ממלא את הכול, הוא אינו יכול "לרדת" למקום כלשהו.

Jeremiah 23:24 ירמיהו כ"ג:כ"ד

אִם־יִסְתֵּר אִישׁ בַּמְסְתָּרִים וְאֲנִי לֹא־אֶרְאֶנּוּ נְאֻם־ה' הֲלוֹא אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ אֲנִי מְלֵא נְאֻם־ה'

Can any hide himself in secret places That I shall not see him? saith the L-RD. Do not I fill heaven and earth? Saith the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ירמ' כג, כד.

10 מזכירין יציאת מצרים בלילות

קביעת המשנה שיש להזכיר את יציאת מצרים בלילה. אדמו"ר הזקן מפרש את "הלילות" כגלויות כולן, שכל אחת מהן היא מעין גלות מצרים.

Berakhot 12b:23-24 ברכות י"ב ב:כ"ג-כ"ד

מִתְנַיִן מְזַכְרִין יְצִיאַת מִצְרַיִם בְּלֵילֹת. אָמַר רַבִּי אֱלֶעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: הָרִי אֲנִי כְּכֹן שְׂבָעִים שָׁנָה, וְלֹא זָכִיתִי שֶׁתֹּאמַר יְצִיאַת מִצְרַיִם בְּלֵילֹת, עַד שֶׁדָּרָשָׁה בֶּן זֹמַא. שֶׁנֶּאֱמַר "לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ". יְמֵי חַיֶּיךָ — הַיָּמִים, "כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ" — הַלֵּילֹת.

MISHNAH V The exodus from Egypt must be mentioned at night. R. Eleazar b. 'Azariah said : Behold I am like one seventy years old, and I have never been worthy [to hear the reason] why the exodus from Egypt should be mentioned at night, until Ben Zoma expounded it [as follows]. It is said, "That thou mayest remember the day when thou camest forth out of the land of Egypt all the days of thy life" (Deut. ... xvi. 3). [Had the Scriptures stated] "the days of thy life" [it

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

הערת קה"ת

ברכות יב, ב. ראה אוה"ת ויקרא כרך ב' ע' תשמ ואילך.

פסוקה 3

11 כימי צאתך מאמ"צ

"כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות". הגאולה העתידה מתוארת בדגם יציאת מצרים.

Micah 7:15 מיכה ז':ט"ו

כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות:

As in the days of thy coming forth out of the land of Egypt' .Will I show unto him marvellous things

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

מיכה ז, טו.

12 וכמ"ש בר"מ

הערת קה"ת מפנה Zohar III, 153a למילים האלה.

Zohar III, 153a זח"ג קנג, א

הערת קה"ת

זח"ג קנג, א.

13 "וימררו את חייהם בעבודה קשה, בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה".

Chagigah 3a:13 חגיגה ג' א"י

דַּרְשׁ רַבָּא, מַאי דְּכַתִּיב: "מִה יָפוּ פַעֲמֶיךָ בְּנַעֲלִים בַּת נְדִיב" — כַּמָּה נֶאֱזַן רַגְלֵיךָ שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּשָׁעָה שֶׁעוֹלִין לְרָגֶל. "בַּת נְדִיב" — בַּת שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ שֶׁנִּקְרָא נְדִיב, שְׁנֵאֵמַר: "נְדִיבִי עִמִּים נֶאֱסָפוּ עִם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם". "אֱלֹהֵי אַבְרָהָם", וְלֹא אֱלֹהֵי יִצְחָק וְיַעֲקֹב? אֲלֹא: "אֱלֹהֵי אַבְרָהָם" — שֶׁהָיָה תַּחֲלִילָה לְגֵרִים.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

שה"ש ז, ב. חגיגה ג, א.

פסוקה 6

18 אם תעירו ואם תעוררו

"השבעתי אתכן בנות ירושלים... אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ". אותה השבעה חזרת גם כ"3:5; אדמו"ר הזקן רואה בהתעוררות האהבה את היסוד של שיר השירים כולו.

Song of Songs 2:7 שיר השירים ב"ז

הַשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַם בְּצִבְאוֹת אוּ בְּאֵילוֹת הַשָּׂדֶה אִם-תִּתְעִירוּ וְאִם-תִּתְעוֹרְרוּ אֶת-הָאֱהָבָה עַד שֶׁתִּחַפֵּץ:

I adjure you, O daughters of Jerusalem, By the gazelles, and' by the hinds of the field, That ye awaken not, nor stir up 'love, until it please

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שה"ש ב, ז, ג, ה.

19 קול דודי דופק

"אני ישנה ולבי ער, קול דודי דופק: פתחי לי". האהבה מתעוררת באמצעות קול זה.

Song of Songs 5:2 שיר השירים ה"ב

אֲנִי יֹשֶׁנָה וְלִבִּי עֵר קוֹל דּוֹדִי דּוֹפֵק פֶּתַח-יָדַי אֲחֹתִי רִעִיתִי יוֹנְתִי תַמָּתִי שְׂרָאשִׁי נִמְלֵא-טָל קְוֻצוֹתַי רְסִיסֵי לֵילָה:

I sleep, but my heart waketh; Hark! my beloved knocketh: 'Open to me, my sister, my love, my dove, my undefiled; For my head is filled with dew, My locks with the drops of the 'night

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

20 אנשי יריחו היו כורכין את שמע

המשנה מונה מנהגים של אנשי יריחו, ובהם שהיו "כורכים" את שמע. אדמו"ר הזקן רואה בכך כיצד האהבה נובעת ישירות מאחדותו של ה'.

Pesachim 55b:15 פסחים נ"ה ב"ט

מִתְנַיִי שֶׁשָּׁה דְּכָרִים עָשׂוּ אֲנָשֵׁי יְרִיחוֹ, עַל שְׁלֹשָׁה מִיחוּ בִּינָדָם וְעַל שְׁלֹשָׁה לֹא מִיחוּ בִּינָדָם. וְאֵלּוּ הֵן שְׁלֹא מִיחוּ בִּינָדָם: מִרְכִּיבֵי דְּקָלִים כָּל הַיּוֹם, וְכוּרְכִין אֶת שִׁמְעוֹ, וְקוֹצְרִין וְגוֹדְשִׁין לְפָנָי הָעוֹמֵר. וְאֵלּוּ שֶׁמִּיחוּ בִּינָדָם: מִתִּירִין גְּמֻזוֹת שֶׁל הַקֹּדֶשׁ,

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

פסחים נה, ב.

21 אין עוד מלבדו

"אין עוד מלבדו". כאן הפסוק מבסס את ההוראה שה' הוא אחד באמת,

בעולם הגשמי כפי שהוא בעולם הרוחני.

Deuteronomy 4:35 דברים ד':ל"ה

אַתָּה הָרָאָתָ לְדַעַת כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד מִלְּבָדוֹ:

Unto thee it was shown, that thou mightiest know that the L-RD, He is G-d; there is none else beside Him

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

22 צעק לבם

"צעק לבם אל ה'". אדמו"ר הזקן מביא פסוק זה בהקשר של תפילה מתוך צעקה, המעוררת את הלב כאשר ההתבוננות לבדה אינה מספיקה.

Lamentations 2:18 איכה ב':י"ח

צָעַק לִבָּם אֶל-אֲדֹנָי חוֹמַת בִּתְ-צִיּוֹן הוֹרִידִי כִנָּחַל דִּמְעָה יוֹמָם וְלַיְלָה אֶל-תַּתְנִי פּוֹגַת לֶךְ אֶל-תֵּלֶם בִּתְ-צִיּוֹן:

Their heart cried unto the L-rd: 'O wall of the daughter of Zion, Let tears run down like a river Day and night; Give thyself no respite; Let not the apple of thine eye cease

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

איכה ב, יח.

23 ולא היו מפסיקין

הגמרא מסבירה את ה"כריכה": הם אמרו "שמע ישראל... ה' אחד" ולא הפסיקו. אדמו"ר הזקן מבין את הרצף הבלתי פוסק כביטוי לכך שהאהבה נובעת מההתבוננות באחדות.

Pesachim 56a:5 פסחים נ"ו א"ה

וְכוּרְכִין אֶת שִׁמְעוֹ. הֵיכִי עֲבָדִי? אָמַר רַב הִנּוּדָה: אוֹמְרִים "שִׁמְעוֹ יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד", וְלֹא הָיוּ מִפְּסִיקִין. רַבָּא אָמַר: מִפְּסִיקִין הָיוּ, אֲלֹא שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים "הַיּוֹם עַל לִבְכָּה", דִּמְשָׁמַע: הַיּוֹם עַל לִבְכָּה, וְלֹא מִחֵר עַל לִבְכָּה. תָּנוּ רַבָּנָן: כִּיצַד הָיוּ כוּרְכִין אֶת שִׁמְעוֹ? אוֹמְרִים "שִׁמְעוֹ יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד", וְלֹא הָיוּ מִפְּסִיקִין, דְּכָרִי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי הִנּוּדָה אוֹמַר: מִפְּסִיקִין הָיוּ, אֲלֹא שֶׁלֹּא הָיוּ אוֹמְרִים "כְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

פסוקה 7

24 ויצא יעקב מבאר שבע

"יעקב יצא מבאר שבע והלך לחרן". המסע נעשה דימוי לירידת החיות של המידות אל תוך הגרון.

Genesis 28:10 בראשית כ"ח"י

וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שֶׁבַע וַיֵּלֶךְ חֶרֶןָה:

And Jacob went out from Beer-sheba, and went toward Haran

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית כח, י.

25 גרון וחרון הכל אחד

שם מביא אדמו"ר הזקן בשם האריז"ל שגרון וחרון הם עניין אחד, ושניהם בעלי אותו ערך מספרי. משום שהגרון הוא מִצַּר ו"קטנות", נמשכים ממנו הדינים והגבורות של חרן: ילד שדעתו קטנה אינו יכול לשאת דבר הנעשה בניגוד לרצונו, ואילו זקן שדעתו מיושבת יכול.

הערת קה"ת

מלמד זאת גם על מצרים וכבל.

Sifrei Bamidbar 161:5 ספרי במדבר קס"א:ה'

... גלו למצרים שכינה עמהם, שנאמר (שמואל א ב) הנגלה נגליתי אל בית אביך בהיותם במצרים לבית פרעה; גלו לכבל שכינה עמהם, שנאמר (ישעיה מג) למענכם שולחתי בבלה; גלו לעילים שכינה עמהם, שנאמר (ירמיה מט) ושמתי כסאי בעילם והאבדתי משם מלך ושרים; גלו לאדום שכינה עמהם, שנאמר (ישעיה סג) מי זה בא מאדום חמוץ בגדים מבצרה. וכשהם חוזרים שכינה עמהם, שנאמר (דברים ל) ושב ה' את שבותך ורחמך. והשיב לא נאמר, אלא ושב ה' אלקיך. ואומר (שיר השירים ד) אתי מלבנון כלה אתי מלבנון תבואי תשורי מראש אמנה מראש שניר ...

in whose midst I dwell": Beloved are" (Bamidbar 35:34) Israel, for even when they are tamei the Shechinah reposes among them — (Vayikra 16:16) "who dwells with them in the midst of their uncleanness," and (Ibid. 15:31) "... when they defile My sanctuary which is in their midst," and (Bamidbar 5:3) "and they shall not make unclean their camps in whose midst I dwell." (Ibid. 35:34) "for I the L-rd dwell in the midst of the children of Israel." R. Nathan says: ... Beloved are Israel, for wherever they are exiled

Wikisource (CC-BY-SA) • Sifrei by Rabbi Shraga Silverstein (CC-BY)

30 מאמינים בני מאמינים

התלמוד מכנה את ישראל "מאמינים בני מאמינים", ומוכיח שהם מאמינים מן הפסוק "ויאמן העם". האמונה היא שנותרת בגלות.

Shabbat 97a:4-5 שבת צ"ז א:ד-ה'

אמר ריש לקיש: החושד בכשרים — לוקה בגופו, דכתיב: "והן לא יאמינו לי וגו'", וגליא קמי קודשא בריך הוא דמהימני ישראל. אמר לו: הן מאמינים בני מאמינים, ואתה אין סופך להאמין. הן מאמינים דכתיב: "ויאמן העם". בני מאמינים — "והאמין בי". אתה אין סופך להאמין, שנאמר: "יעז לא האמנתם בי וגו'". ממאי דלקה, דכתיב: "ויאמר ה' לו עוד הבא נא ידך בחיקך וגו'".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

31 ויאמן העם

"ויאמן העם" — כאשר משה ואהרן מסרו במצרים את דבר ה'. האמונה, כמו השמיעה, היא שנותרת בגלות.

Exodus 4:31 שמות ד:ל"א

ויאמן העם וישמעו כיפקד ה' את בני ישראל וכי ראה את עיניהם ויקדו וישתחוו:

And the people believed; and when they heard that the L-RD had remembered the children of Israel, and that He had seen their affliction, then they bowed their heads and worshipped

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות ד, לא.

32 אינו דומה שמיעה לראיה

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ראה מכילתא יתרו יט, ט.

חרן עם הכולל בגימט' גרון — לקר"ת להאריז"ל ר"פ ויצא. ופי' וישב. ראה לקמן נח, ג.

8 פסקה

26 אנכי ארד עמך

"וארד עמך מצרימה". כאן הכוונה היא לעצמותו האין-סופית של ה', המלווה את ישראל בגלות, שבה היא נסתר.

Genesis 46:4 בראשית מ"ד:

אֲנֹכִי אֶרְדָּה עִמָּךְ מִצְרַיִמָּה וְאֲנֹכִי אֶעֱלֶה גַם־עִלְּךָ וְיֻסַּף יֵשִׁית יָדוֹ עֲלֵי־עֵינֶיךָ:

I will go down with thee into Egypt; and I will also surely bring thee up again; and Joseph shall put his hand upon thine eyes

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית מו, ד.

27 אנכי מי שאנכי

שם מופיע הביטוי ב"הדברים האלה אשר אנכי, מי שאנכי, מצור": האור הסובב מתכנס בעומק לבו של האדם, ומתוך כך נמשכת גילוי האלקות באמצעות התורה.

הערת קה"ת

נסמן לעיל א, א.

28 גלו לאדום שכינה עמהם

ב"א מובאים הדברים בפתח הדיון בגלות השכינה: אור ה' יורד דרך העלמות, כדי שהנבראים יתקיימו כמציאות נפרדת, ולאחר מכן יתבטלו לפניו. ב"א 11a משמשת הגלות להעלאת הניצוצות המתבטלים לפני השכינה הגלויה; ב"א 38a נקראת ירידת השכינה בגלות דיבור שנפרד מן הקול.

Megillah 29a:4 מגילה כ"ט א:ד'

תנאי, רבי שמעון בן יוחי אומר: בוא וראה כמה חביבין ישראל לפני הקדוש ברוך הוא, שפכל מקום שגלו — שכינה עמהן. גלו למצרים — שכינה עמהן, שנאמר: "הנגלה נגליתי לבית אביך בהיותם במצרים וגו'". גלו לכבל — שכינה עמהן, שנאמר: "למענכם שלחתי כבלה". ואף כשהן עתידין ליגאל — שכינה עמהן, שנאמר: "ושב ה' אלקיך את שבותך". "והשיב" לא נאמר, אלא "ושב". מלמד שהקדוש ברוך הוא שב עמהן מבין הגליות.

It was taught: R. Shimon b. Yohai said: Come and see how beloved are Israel to G-d—... every place to which they were exiled the Shekhinah (G-d's Divine Presence) went with them. They were exiled to Egypt and the Shekhinah was with them, as it says, "Did I reveal myself to the house of your father when they were in Egypt" (II Samuel 2:27). They were exiled to Babylon, and the Shekhinah was with them, as it says, "For your sake I was sent to Babylon" (Isaiah 43:14).

... And when

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Daf Shevui (CCO)

הערת קה"ת

ספרי מסעי לה, לד. ראה מגילה כט, א. לעיל ה, א. יא, א. לה, א.

29 גלו לאדום שכינה עמהם

על הפסוק "ושכנתי בתוכם" מלמד הספרי שבכל מקום שאליו גלו ישראל, גלתה עמם השכינה: "גלו לאדום, שכינה עמהם". התלמוד (מגילה כט ע"א)

38 וכבוד ה' עליך זרח

"קומי אורי כי בא אורך וכבוד ה' עלייך זרח". הכבוד המתגלה, המעורר אהבה.

Isaiah 60:1 ישעיהו ס"א:

קומי אורי כי בא אורך וכבוד ה' עליך זרח:

Arise, shine, for thy light is come, And the glory of the L-RD
.is risen upon thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישעיי ס, א.

פסוקה 11

39 כה אמר ה' ליעקב אשר פדה את אברהם

"לכן, כך אומר ה' לבית יעקב, אשר פדה את אברהם". אדמו"ר הזקן מפרש זאת כך: מידת הרחמים (יעקב) פודה את האהבה (אברהם).

Isaiah 29:22 ישעיהו כ"ט:כ"ב

לכן כה־אמר ה' אֶל־בֵּית יַעֲקֹב אֲשֶׁר פָּדָה אֶת־אֲבֹרָתָם לֹא־עָתָה יִבוֹשׁ יַעֲקֹב וְלֹא עָתָה פָּנָיו יִתְחַוֶּה:

Therefore thus saith the L-RD, who redeemed Abraham, concerning the house of Jacob: Jacob shall not now be
;ashamed, Neither shall his face now wax pale

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישעיי כט, כב. כ"ה בתניא ספלי"ב וספמ"ה. ובכ"מ בדא"ח. וראה בהערות ותיקונים לכ"ק אדמו"ר זי"ע לתניא שם.

40 מדת יעקב בחי' רחמנות

הערת קה"ת מפנה לזohar I, 87b למילים האלה.

Zohar I, 87b זח"א פז, ב

הערת קה"ת

זח"א פז, ב. ועוד.

41 וימררו את חייהם

"וימררו את חייהם בעבודה קשה". כאן יש לקרוא זאת כמרירות שעל האדם לחוש על החיים האלקיים שבתוכו.

Exodus 1:14 שמות א':יד

וַיִּמְרְרוּ אֶת־חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה בְּחֹמֶר וּבִלְבָּנִים וּבְכָל־עֲבֹדָה פְּשָׁדָה אֶת כָּל־עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר־עָבְדוּ בָּהֶם בְּפֶרֶךְ:

And they made their lives bitter with hard service, in mortar and in brick, and in all manner of service in the field; in all
.their service, wherein they made them serve with rigour

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות א, יד.

33 עיי' הקול בחי' גרון הנ"ל

ההערה מפנה לשם לעניין הקשר בין הקול לגרון.

הערת קה"ת

השייכות קול לגרון ראה ביאורה"ז להצ"צ כרך ב ע' תשסו. וראה גם בסה"מ תר"ל ע"מ.

פסוקה 9

34 אל ה' וירחמהו

"יעזוב הרשע את דרכו... וישוב אל ה', וירחם עליו". אדמו"ר הזקן מפרש את הביטוי "וירחם עליו" כרחמים על השכינה, הנתונה בגלות בתוך האדם.

Isaiah 55:7 ישעיהו נ"ה:ז

יַעֲזֹב רָשָׁע דְּרָכָו וְאִישׁ אֶן מַחֲשַׁבְתּוֹ וְיָשָׁב אֶל־ה' וִירְחַמְהוּ וְאֶל־אֱלֹקֵינוּ כִּי־יִרְכָּה לְסֻלּוֹחַ:

Let the wicked forsake his way, And the man of iniquity his thoughts; And let him return unto the L-RD, and He will have compassion upon him, And to our G-d, for He will abundantly pardon

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 10

35 הבגדים הצואים מעליו

"הסירו ממנו את הבגדים הצואים". בחזון מוסרים את בגדיו הצואים של יהושע הכהן הגדול; כאן הכוונה למחשבות זרות.

Zechariah 3:4 זכריה ג':ד'

וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֶל־הַעֲמִידִים לִפְנֵי לֵאמֹר הִסִּירוּ הַבְּגָדִים הַצְּאִים מֵעָלָיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו רֵאֵה הַעֲבֹרְתִי מֵעָלָיו עֹנֶה וְהִלְבַּשׁ אֹתָהּ מַחֲלָצוֹת:

And he answered and spoke unto those that stood before him, saying: 'Take the filthy garments from off him.' And unto him he said: 'Behold, I cause thine iniquity to pass
'from thee, and I will clothe thee with robes

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

36 ונגלה כבוד ה'

"ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו". כאשר מסירים את הבגדים הצואים, כבוד ה' מתגלה בנפש.

Isaiah 40:5 ישעיהו מ':ה'

וְנִגְלָה כְבוֹד ה' וְרָאוּ כָל־בָּשָׂר יַחְדָּו כִּי פִי ה' דִּבֶּר:

And the glory of the L-RD shall be revealed, and all flesh shall see it together; for the mouth of the L-RD hath spoken
'it

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

37 זרח בחושך אור לישירים

"זרח בחושך אור לישירים". לאחר שמסירים את המחשבות הזרות, אורו של ה' זורח בחושך.

Psalms 112:4 תהילים קי"ב:ד'

זָרַח בַּחֹשֶׁךְ אֹר לַיִּשְׁרִים חֲנוּן וְרַחוּם וְצַדִּיק:

Unto the upright He shineth as a light in the darkness,
.Gracious, and full of compassion, and righteous

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קיב, ד.

There are threescore queens, And fourscore concubines,
And maidens without number

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שה"ש ו, ח.

47 אחת היא יונתי תמתי

"אחת היא יונתי, תמתי". המאמר ממשיך ומסביר ש"תמתי" פירושו כנסת ישראל.

Song of Songs 6:9 שיר השירים ו:ט

אחת היא יונתי תמתי אחת היא לאמה ברה היא ליולדתה ראונה בנות
ויאשרוה מלכות ופילגשים ויהללוה:

My dove, my undefiled, is but one; She is the only one of her
mother; She is the choice one of her that bore her. The
daughters saw her, and called her happy; Yea, the queens
and the concubines, and they praised her

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 15

48 אחת היא יונתי תמתי

"אחת היא יונתי, תמתי". המילה "תמתי" נקראת גם "השלמתי".

Song of Songs 6:9 שיר השירים ו:ט

אחת היא יונתי תמתי אחת היא לאמה ברה היא ליולדתה ראונה בנות
ויאשרוה מלכות ופילגשים ויהללוה:

My dove, my undefiled, is but one; She is the only one of her
mother; She is the choice one of her that bore her. The
daughters saw her, and called her happy; Yea, the queens
and the concubines, and they praised her

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

49 והארץ הדום רגלי

"השמים כסאי והארץ הדום רגלי". ישראל שעל הארץ הם "הדום רגלי" של ה' — המדרגה הנמוכה ביותר, שמסלימה את הכול.

Isaiah 66:1 ישעיהו ס"ו:א

כה אמר ה' השמים כסאי והארץ הדום רגלי איזה בית אשר תבנו לי
ואיזה מקום מנוחתי:

Thus saith the L-RD: The heaven is My throne, and the earth
is My footstool; where is the house that ye may build unto
?Me? And where is the place that may be My resting-place

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י סו, א.

50 בנים אתם לה' אלקיכם

"בנים אתם לה' אלקיכם". כבנוי, ישראל הם, כביכול, חלק מ"קומתו" של
האב עצמו.

Deuteronomy 14:1 דברים י"ד:א

בנים אתם לה' אלקיכם לא תתגדדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם
למת:

Ye are the children of the L-RD your G-d: ye shall not cut
yourselves, nor make any baldness between your eyes for
the dead

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 12

42 עבודה שבלב זו תפלה

"ומה עבודת הלב? זו תפילה". ההגדרה של התלמוד מאפשרת לאדמו"ר
הזקן לקרוא את "העבודה" שבמצרים כתפילה.

Taanit 2a:11 תענית ב' א:י"א

ומנא לן דבתפלה — דתנא: "לאהבה את ה' אלקיכם ולעבדו בכל
לבבכם", איזו היא עבודה שהיא בלב — הוי אומר: זו תפלה. וכתוב
בתריה: "ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

תענית ב, א.

43 צעק לכם

"לכם צעק אל ה'". אופן התפילה הנזכר כאן הוא זעקה מן הלב.

Lamentations 2:18 איכה ב:י"ח

צעק לכם אלי אדני חומת בת ציון הורדי כנחל דמעה יומם ולילה אל
תתני פוגת לך אליהם בתעינה:

Their heart cried unto the L-rd: 'O wall of the daughter of
Zion, Let tears run down like a river Day and night; Give
thyself no respite; Let not the apple of thine eye cease

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

44 רוממות אל בגרונם . . וחרב פיפיות בידם

"רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם". השבח שבגרון נעשה לחרב נגד
הקליפות.

Psalms 149:6 תהילים קמ"ט:ו

רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם:

Let the high praises of G-d be in their mouth, And a two-
edged sword in their hand

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קמט, ו.

פסוקה 13

45 מקרב איש ולב עמוק

"תוכו של אדם ולבו עמוקים". אדמו"ר הזקן משתמש בביטוי כדי לתאר את
מעמקי הלב, שמהם התעוררה האהבה בזמן שבית המקדש היה קיים.

Psalms 64:7 תהילים ס"ד:ז

יחפשויעולת תמנו חפש מחפש וקרב איש לב עמוק:

They search out iniquities, they have accomplished a dili-
gent search; even in the inward thought of every one, and
the deep heart

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 14

46 ששים המה מלכות

"ששים הן המלכות ושמונים הפילגשים, ועלמות אין מספר". הוזהר מפרש
שהכוונה למסכתות, לברייתות ולהלכות.

Song of Songs 6:8 שיר השירים ו:ח

ששים המה מלכות ושמונים פילגשים ועלמות אין מספר:

הערת קה"ת
דברים יד, א.

51 וברא כרעא דאבוה

שם מכונה כנסת ישראל "רגל", על יסוד הפסוקים "בנים אתם..." ו"בן הוא רגלו של אביו". הרגליים נושאות את הראש אל המקום שאליו הוא מבקש להגיע, ולכן מבחינה זו הרגל היא ה"ראש": סוף המדרגות נעוץ בתחילתן, בדומה לאור ישר ולאור חוזר.

הערת קה"ת
נסמן לעיל א, ב.

פסוקה 16

52 וצבא השמים לך משתחוים

"וכל צבא השמים לך משתחוים". הנבראים העליונים בטלים בגלוי לפני ה'.

Nehemiah 9:6 נחמיה ט:ו

אַתָּה־הוּא ה' לְבָדָךְ אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם שָׁמַי הַשָּׁמַיִם וְכָל־צָבָאם הָאָרֶץ וְכָל־אֲשֶׁר עָלֶיהָ הַיָּמִים וְכָל־אֲשֶׁר בָּהֶם וְאַתָּה מְחִיָּה אֶת־כָּל־אֵל וְצָבָא הַשָּׁמַיִם לְךָ מִשְׁתַּחֲוִים:

Thou art the L-RD, even Thou alone; Thou hast made heaven, the heaven of heavens, with all their host, the earth and all things that are thereon, the seas and all that is in them, and Thou preservest them all; and the host of heaven worshippeth Thee.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת
נחמ"ט, ו.

53 מי כעמך ישראל

"ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ". יש לפרש כאן שהכוונה לעם המאחד את לבו עם האחד בעולם התחתון.

I Chronicles 17:21 דברי הימים א י"ז:כ"א

וּמִי כַעֲמֶךָ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בְּאַרְצָא אֲשֶׁר הָלַךְ הָאֱלֹקִים לְפָדוֹת לוֹ עַם לְשׁוֹם לֶךְ שֶׁם גְּדֻלּוֹת וְנִבְרָאוֹת לְגַרֵּשׁ מִפְּנֵי עַמֶּךָ אֲשֶׁר־פָּדִיתָ מִמִּצְרַיִם גּוֹיִם:

And who is like Thy people Israel, a nation one in the earth, whom G-d went to redeem unto Himself for a people, to make Thee a name by great and tremendous things, in driving out nations from before Thy people, whom Thou didst redeem out of Egypt

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת
דה"א יז, כא.

פסוקה 18

54 לתאוה יבקש נפרד

"מי שנפרד מבקש תאוה". אדמו"ר הזקן מפרש זאת על מי שרודף אחר תאוותיו ונפרד מייחודו של ה'.

Proverbs 18:1 משלי י"ח:א

לְתַאֲוָה יִבְקֹשׁ נִפְרָד בְּכָל־תּוֹשִׁיָּה יִתְנַלֵּעַ:

He that separateth himself seeketh his own desire, And snarlest against all sound wisdom

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת
משלי יח, א.

55 צור לבבי וחלקי

"כלה שארי ולבבי, צור לבבי וחלקי אלקים לעולם". אותה מסירות שלמה.

Psalms 73:26 תהילים ע"ג:כ"ו

כָּלָה שְׁאָרֵי וּלְבָבִי צוּר־לִבִּי וְחֶלְקִי אֱלֹקִים לְעוֹלָם:

My flesh and my heart faileth; But G-d is the rock of my heart and my portion for ever

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

56 מי לי בשמים . . צור לבבי וחלקי וגו'

"מי לי בשמים, ועמך לא חפצתי בארץ". דבריו של מי שאינו רוצה דבר מלבד ה'.

Psalms 73:25 תהילים ע"ג:כ"ה

מִי־לִי בַשָּׁמַיִם וְעִמָּךְ לֹא־חָפְצָתִי בָאָרֶץ:

Whom have I in heaven but Thee? And beside Thee I desire none upon earth

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים עג, כה. כו.

פסוקה 19

57 אני לדודי ועלי תשוקתו

"אני לדודי ועלי תשוקתו". התמסרותו של האהוב מעוררת בתגובה את תשוקתו של הדוד: אתערותא דלתתא מעוררת אתערותא דלעילא.

Song of Songs 7:11 שיר השירים ז:יא

אֲנִי לְדוֹדִי וְעָלַי תְּשׁוּקָתוֹ:

I am my beloved's, and his desire is toward me

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת
שה"ש ז, יא.

58 ישמח ישראל בעושו

"ישמח ישראל בעושו". שמחתו של האדם בה' — אתערותא דלתתא.

Psalms 149:2 תהילים קמ"ט:ב

יִשְׁמַח יִשְׂרָאֵל בְּעֲשׂוֹ בְּנִי־צִיּוֹן וַיְגִילוּ בְּמַלְכָּם:

Let Israel rejoice in his Maker; Let the children of Zion be joyful in their King

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת
תהלים קמט, ב.

59 וישמח ה' במעשיו

"ישמח ה' במעשיו". שמחתו של ה' — אתערותא דלעילא.

Psalms 104:31 תהילים ק"ד:ל"א

יְהִי כְבוֹד ה' לְעוֹלָם יִשְׁמַח ה' בְּמַעֲשָׁיו:

May the glory of the L-RD endure for ever; let the L-RD rejoice in His works

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת
תהלים קד, לא.

My beloved spoke, and said unto me: 'Rise up, my love, my fair one, and come away

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שה"ש ב, י.

65 ישראל עלו במחשבה

שם מפנה אדמו"ר הזקן לעץ חיים, שער 41, פרק 3, בהסכירו שהניצוצות המתעלים באמצעות התפילה והמצוות מושרשים בחכמה של עולם התהו, שהכתר שלו מאיר בה. הערת קה"ת מפנה למקום הזה לציון ההפניה לעץ חיים.

הערת קה"ת

ב"ר בתחלתו. מובא בע"ה בכמה מקומות ומהם שער הכללים פ"א ופ"ב. בלקו"ת חוקת סג, ג מציין לע"ה שער מ"א פ"ג.

66 ישראל עלו במחשבה

המדרש מונה דברים שקדמו לכריאה, ובהם ישראל, ש"עלו במחשבה". שורש הנשמה במחשבתו של ה' הוא המקום שאליו היא שבה.

Bereshit Rabbah 1:4 בראשית רבה א:ד'

... "ה' קנני ראשית דרכו" כסא הכבוד מנין דכתיב (תהלים צג, ב): "נכון כסאך מאז וגו'". האבות וישראל ובית המקדש ושמו של משיח, עלו במחשבה להבראות האבות מנין שנאמר (הושע ט, י'): "כענבים במדבר וגו'" ישראל מנין שנאמר (תהלים עד, ב): "זכור עדתך קנית קדם" בית המקדש מנין שנאמר (ירמיה יז, יב): "כסא כבוד מרום מראשון וגו'" שמו של משיח מנין שנאמר (תהלים עב, יז): "יהי שמו לעולם וגו' [לפני שמש יגון שמו]" רבי אהבה ברכי זעירא אמר אף התשובה שנאמר (שם צ, ב) "בטרם הרים יולדו" ואותה השעה (שם, ...

In the beginning, G-d created" - six items preceded the "creation of the world; some of them were [actually] created, and some of them G-d contemplated creating, [though He did not actually do so]. The Torah and the Throne of Glory were created. Torah, from where is it derived? As it is stated: "The L-rd made me at the beginning of His way" (Proverbs 8:22). The Throne of Glory, from where is it derived? "Your throne stands firm from earliest time, [You are from ... ,eternity]" (Psalms 93:2). The patriarchs, Israel

Wikisource Bereshit Rabbah (CC-BY-SA) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

22 פסקה

67 יאר פניו אתנו סלה

"יחננו אליקים ויברכנו; יאר פניו איתנו, סלה." הארת הפנים באה "איתנו", באמצעות עבודתנו.

Psalms 67:2 תהילים ס"ז:ב'

אַלְקִים יַחְנְנוּ וַיְבָרְכֵנוּ יְאֲרֵפְּנֵנוּ אֲתָנּוּ סֵלָה:

G-d be gracious unto us, and bless us; May He cause His face to shine toward us; Selah

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים סז, ב.

60 חדות ה' היא

"כי חדות ה' היא מעוזכם". המאמר קורא זאת "מעוזו": שמחתו של ה' עצמו, המתעוררת בתגובה לשמחתו.

Nehemiah 8:10 נחמיה ח:י'

וַיֹּאמֶר לָהֶם לֵכוּ אֲכִלוּ מִשְׁמְנִים וּשְׁתּוּ מִמֶּתְקִים וְשַׁלְחוּ מְנוֹת לְאִין נָכוֹן לוֹ בְּיָקְדוֹשׁ הַיּוֹם לְאֶדְנֵינוּ וְאַל־תַּעֲצֹבוּ בְּיַחַדְנוֹת ה' הִיא מְעֻזָּכֶם:

Then he said unto them: 'Go your way, eat the fat, and drink the sweet, and send portions unto him for whom nothing is prepared; for this day is holy unto our L-rd; neither be ye 'grieved; for the joy of the L-RD is your strength

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

20 פסקה

61 שחורה אני ונאווה

"שחורה אני ונאווה". כאן הדבר מיושם על התורה שבעל פה, פשוטה למראה אך יפה מבפנים.

Song of Songs 1:5 שיר השירים א:ה'

שְׁחוֹרָה אָנִי וְנְאוּוָה בְּנוֹת יְרוּשָׁלַם כְּאֶהְיֶי קָדָר בְּיָרִיעוֹת שְׁלֹמֹה:

I am black, but comely, O ye daughters of Jerusalem, As the tents of Kedar, As the curtains of Solomon

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שה"ש א, ה.

62 בהררי קדש

"יסודות בהררי קודש". כאן הדבר מהדהד: הלכות התורה שבעל פה מיוסדות בחכמה העליונה.

Psalms 87:1 תהילים פ"ז:א'

לְבִנְיָקְרָח מִזְמוֹר שִׁיר יִסְדּוֹתָיו בְּהַרְרֵי־קֹדֶשׁ:

A Psalm of the sons of Korah; a Song. His foundation is in the holy mountains

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

63 חכים ולא בחכמה ידיעא

מתפילתו של אליהו שבהקדמה לתיקוני זוהר: "אתה חכם, אך לא בחכמה ידועה". החכמה שבה מושרשות ההלכות היא למעלה מהשגת האדם.

Tikkunei Zohar 17b:3-4 תיקוני זוהר י"ז ב:ג-ד'

אנת חכים ולא בחכמה ידיעא. אנת הוא מבין ולא מבינה ידיעא. לית לך אתר ידיעא אלא לאשתמודעא תוקפך וחילך לבני נשא. ולאחזאה לון איך אתנהיג עלמא בדינא וברחמי דאיןון צדק ומשפט כפום עובדיהון דבני נשא. דין איהו גבורה. משפט עמודא דאמצעיתא. צדק מלכותא קדישא. מאזני צדק *תרין סמכי קשוט. הין צדק אות ברית. כלא לאחזאה איך אתנהיג עלמא.

Constantinople, 1740 (CC-BY-NC)

21 פסקה

64 קומי לך רעייתי יפתי

"קומי לך, רעייתי, יפתי, ולכי לך." אדמו"ר הזקן מפרש את "לך" – "לעצמך" – כחזרת הנשמה לשורשה שלה.

Song of Songs 2:10 שיר השירים ב:י'

עֲנֵה דוֹדִי וְאָמַר לִי קוֹמִי לָךְ רַעֲיָתִי יָפֵתִי וּלְכִי־לָךְ:

68 כמים הפנים לפנים

"כמים הפנים לפנים, כן לב האדם לאדם." פניו של ה' מאירים בחזרה כאשר פנינו מופנות אליו.

Proverbs 27:19 משלי כ"ז:י"ט

כמים הפנים לפנים כן לביהאדם לאדם:

As in water face answereth to face, So the heart of man to man.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

משלי כז, יט.

פסוקה 23

69 עין בעין יראו

"כי עין בעין יראו בשוב ה' ציון". הגילוי הגלוי של ימות המשיח.

Isaiah 52:8 ישעיהו נ"ב:ח

קול צפיק נשא קול יחדו ירגנו כי עין בעין יראו בשוב ה' ציון:

Hark, thy watchmen! they lift up the voice, Together do they sing; For they shall see, eye to eye, The L-RD returning to Zion.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

70 סלה שהוא לשון נצח

התלמוד מלמד שבכל מקום שנכתב "סלה", משמעותו נצחיות ללא הפסק. לכן הארת הפנים בימות המשיח תהיה תמידית.

Eruvin 54a:14-15 עירובין נ"ד א:י"ד-ט"ו

תנא דבי רבי אליעזר בן יעקב: כל מקום שנאמר "נצח" "סלה" "ועד" — אין לו הפסק עולמית. נצח, דכתיב: "כי לא לעולם אריב ולא לנצח אקצוף". סלה, דכתיב: "כאשר שמענו בן ראינו בעיר ה' צבאות בעיר אלקינו אלקים יכוננה עד עולם סלה". ועד, דכתיב: "ה' ימלוך לעולם ועד".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

עירובין נד, א.

71 וראו כל בשר יחדו

"ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו". בימות המשיח הגילוי יהיה גלוי לכול.

Isaiah 40:5 ישעיהו מ':ה'

ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדו כי פי ה' דבר:

And the glory of the L-RD shall be revealed, and all flesh shall see it together; for the mouth of the L-RD hath spoken it.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 24

72 וכן בענין ובכל עבודה בשדה

על פי ההערה, מכאן ואילך מצוטט שם קטע מן המאמר המתחיל "Mi Sam" Peh.

הערת קה"ת

קטע מכאן בסה"מ תרכ"ז בד"ה מי שם פה עי פט. ע"ש.

73 שאמר אילפא . . פשיטנא ליה ממתניתין

אילפא הצהיר שאם משהו ישאל אותו על ברייתא והוא לא יצליח ליישב אותה מתוך המשנה, הוא ייפול מתורן של ספינה ויטבע. אדמו"ר הזקן מביא זאת כדי להראות שכל ברייתא כלולה במשנה.

Taanit 21a:5-6 תענית כ"א א:ה-ו'

אמר לוי: אי אתיב מר וגריס, לא הוה מליך מר. אזל תלא נפשיה באסקריא דספינתא, אמר: אי איכא דשאל לי במתניתא דרבי חיאי ורבי אושעיא ולא פשיטנא לקה ממתניתין, נפילנא מאסקריא דספינתא וטבענא. אתא הוה סבא, תנא לקה: האומר תנו שקל לבניי בשבת, והן ראויין לתת להם סלע — נותנין להם סלע. ואם אמר: אל תתנו להם אלא שקל — אין נותנין להם אלא שקל.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

תענית כא, א.

74 אאלפך חכמה

"שחק, ואאלפך חכמה". אדמו"ר הזקן שומע את השם אילפא במילה "ואאלפך", כלומר: "אלמד אותך".

Job 33:33 איוב ל"ג:ל"ג

אם-אין אתה שמע-לי החרש ואאלפך חכמה:

If not, hearken thou unto me; Hold thy peace, and I will teach thee wisdom.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 25

75 ובכל עבודה בשדה

"ועם כל עבודה בשדה". האחרונה מבין העבודות שבפסוק, הנקראת כאן כעיסוק בברייתא.

Exodus 1:14 שמות א':י"ד

וימרו ואת-חיייהם בעבדה קשה בחמר ובכלבנים ובכל-עבדה בשדה את כל-עבדתם אשר-עבדו בהם בפרך:

And they made their lives bitter with hard service, in mortar and in brick, and in all manner of service in the field; in all their service, wherein they made them serve with rigour.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 26

76 קול דודי הנה זה בא מדלג על

"קול דודי! הנה זה בא, מדלג על ההרים, מקפץ על הגבעות". פסוק הפתיחה, המתפרש כעת כחסד מלמעלה היורד בדילוג בתגובה לאתערותא דלתתא.

Song of Songs 2:8 שיר השירים ב':ח'

קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות:

Hark! my beloved! behold, he cometh, Leaping upon the mountains, skipping upon the hills.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

77 על ג' דברים העולם עומד

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

אבות א, ב.

הכעס, גם את הכעס של האדם עצמו.

Proverbs 15:1 משלי ט"ו:א'

מַעֲנֵה־רֹךְ יִשְׁיב חֶמֶה וּדְבַר־עֶצֶב יַעֲלֶה־אָף:

A soft answer turneth away wrath; But a grievous word stir-
reth up anger.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

78 על ג' דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה

"על שלושה דברים העולם עומד: על התורה, על העבודה ועל גמילות חסדים". אדמו"ר הזקן רואה בכל השלושה את בירור המדות.

Pirkei Avot 1:2 משנה אבות א':ב'

שִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק הָיָה מִשְׁתָּרֵי כְּנֶסֶת הַגְּדוּלָּה. הוּא הָיָה אוֹמֵר, עַל שְׁלֹשֶׁה דְּבָרִים הָעוֹלָם עוֹמֵד, עַל הַתּוֹרָה וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל גְּמִילוּת חֲסָדִים:

Shimon the Righteous was one of the last of the men of the great assembly. He used to say: the world stands upon three things: the Torah, the Temple service, and the practice of acts of piety.

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

79 את כל עבודתם אשר עבדו בהם

"את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך". כאן הדברים נקראים כעבודה הפנימית של בירור המדות של האדם עצמו.

Exodus 1:14 שמות א':י"ד

וַיִּמְרְרוּ אֶת־חַיֵּיהֶם בְּעִבְדָּה קָשָׁה בַחֲמֶר וּבִלְבָּנִים וּבְכָל־עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה אֵת כָּל־עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר־עָבְדוּ בָהֶם בְּפֶרֶךְ:

And they made their lives bitter with hard service, in mortar and in brick, and in all manner of service in the field; in all their service, wherein they made them serve with rigour.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 27

80 בפרך... מלאכת נשים לאנשים... פה רך

הגמרא מסבירה ש"בפרך" פירושו עבודה המנוגדת לטבע: לגברים ניתנה עבודה של נשים. מכאן מסיק אדמו"ר הזקן שהעול טמון בשינוי טבעו של האדם.

Sotah 11b:3-4 סוטה י"א ב:ג-ד'

"את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך", אומר רבי שמואל בר נחמני אומר רבי יונתן: שהיו מחליפין מלאכת אנשים לנשים ומלאכת נשים לאנשים. ולמאן דאמר נמי התם בפה רך, הקא ודאי בפריקה. דרש רב עירא: בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו ישראל ממצרים. בשעה שהולכות לשאוב מים, הקדוש ברוך הוא מזמין להם דגים קטנים בכדיהן, ושואבות ממצה מים וממצה דגים, וכאות ושופתות שתי קדירות, אחת של חמין ואחת של ...

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

סוטה יא, ב.

פסקה 28

81 פה רך

הגמרא דורשת את המילה "בפרך" כ"בפה רך". אדמו"ר הזקן הופך זאת לעצה לזיכרון המידות.

Sotah 11b סוטה י"א ב

82 מענה רך ישיב חימה

"מענה רך ישיב חמה, ודבר עצב יעלה אף". כאן, מענה רך מרגיע את

על המהדורה

המהדורה הזאת כוללת לשון המאמר, התרגום לעברית של ימינו, הביאורים שלנו וההערות.

The Hebrew text of Torah Ohr: © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted.

התרגום שלנו לעברית של ימינו, מתוך התרגום האנגלי שלנו מלשון הקודש, בלי הערות קה"ת: CC BY 4.0.

הביאורים שלנו, עם הסקירה, השאלות והעמוד לילדים: CC BY-NC 4.0.

The notes: Kehot's marei mekomos ("Sources and References", including the Rebbe's notes) © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted; our notes on them: CC BY-NC 4.0.

Sefaria: Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA); The Holy Scriptures: A New Translation (JPS 1917) דרך מקורות מצוטטים, דרך (Public Domain); William Davidson Edition - Vocalized Aramaic (CC-BY-NC); Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain); Daf Shevui (CC0); Wikisource (CC-BY-SA); Sifrei by Rabbi Shraga Silverstein (CC-BY); Constantinople, 1740 (CC-BY-NC); Wikisource Bereshit Rabbah (CC-BY-SA); The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY); Torat Emet 357 (Public Domain); Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY).

המהדורה כולה: CC BY-NC 4.0. מותר להעתיק, להדפיס ולהפיץ בחינם, בציון Kehot Publication Society ו־likuteitorah.com; אסור למכור. [/https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)

התרגום לעברית נעשה מהמהדורה האנגלית של likuteitorah.com בעזרת בינה מלאכותית (openai/gpt-6-luna-pro:batch), כשלשון המאמר לצדו לבדיקה. עדיין לא עבר עריכה אנושית. כל דבר חשוב יש לבדוק מול לשון המאמר.

הרבי ביקש ללמוד את מאמרי פרשת השבוע, «הפרשה החסידית», באותו שבוע, מחולקים לשבעת ימיו (Sichah of Shabbos Parshas Vayakhel 5725). למה ללמוד, וברכות הרבי: (Toras Menachem vol. 42, pp. 306-309) [/likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha/](https://likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha/)

מיום חגיגי ולא מסחרי. אין כאן מכירה. אין שיוך לקה"ת, ל־Sefaria או לספריית ליובאוויטש. © likuteitorah.com

מתוך [/likuteitorah.com/he/torah-ohr/shemos/2/](https://likuteitorah.com/he/torah-ohr/shemos/2/)

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק